

**Onzichtbare slachtoffers
van mensenhandel in 2022**

Inhoud

Hoofdstuk 1 Inleiding	3
Hoofdstuk 2 Onderzoeksverantwoording	7
Hoofdstuk 3 Slachtoffers van mensenhandel in beeld	9
Hoofdstuk 4 Conclusie	20
Hoofdstuk 5 Aanbevelingen	26
Bibliografie	30
Bijlage Definities	31

Onzichtbare slachtoffers van mensenhandel in 2022

Centrum Kinderhandel en Mensenhandel

S.R. van Bommel
D. Langerak
I. van Kampen

2023

Centrum Kinderhandel en Mensenhandel
Burgemeester Schalijlaan 70
2908 LS Capelle aan den IJssel

info@hetckm.nl
www.hetckm.nl

Vormgeving: Renske de Boer | DesignFestijn
Fotografie: Annelien Nijland, iStock, Pexels

Hoofdstuk I

Inleiding

In het najaar van 2022 komt de zeventienjarige Nora op Chat met Fier. Ze vertelt dat ze begin dit jaar is ingetrokken bij haar vriend, omdat het na het overlijden van haar jongere zusje thuis niet goed ging. De eerste maanden hebben ze het gezellig samen, maar daarna eist haar vriend dat Nora, als ze bij hem wil blijven wonen, seks heeft met zijn vrienden. Zo kan ze volgens hem de huur betalen. Uit het chatgesprek blijkt dat de vrienden op de hoogte zijn dat Nora hiertoe wordt gedwongen. Als Nora op een dag tegenstribbelt, krijgen zijn vrienden namelijk de opdracht om haar met zijn allen te mishandelen en verkrachten, wat zij ook doen. Verder weet niemand van haar situatie af. Nora is één van de 199 slachtoffers die in 2022 bij Chat met Fier hun verhaal deelden.

Groot deel slachtoffers mensenhandel uit beeld

Uit onderzoek van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) blijkt dat er in Nederland in de periode 2016 tot en met 2019 jaarlijks ongeveer 5.000 slachtoffers van mensenhandel zijn. Circa 30% hiervan heeft de Nederlandse nationaliteit en 12% is minderjarig.¹

De officiële statistieken, gerapporteerd door de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (hierna: Nationaal Rapporteur), laten echter zien dat slechts een klein gedeelte van deze slachtoffers bekend zijn bij de autoriteiten en dat het overgrote gedeelte onzichtbaar is. In 2021 werden slechts 791 slachtoffers van mensenhandel geregistreerd bij het Coördinatiecentrum Mensenhandel² (CoMensha).³ Dit is een afname van meer

dan 20% ten opzichte van het voorgaande jaar, en zelfs meer dan 40% ten opzichte van 2019. Vanwege het geringe en afnemende aantal slachtoffers dat in beeld komt, wierp de Nationaal Rapporteur reeds in 2019 de vraag op in hoeverre de officiële statistieken zich nog laten lenen voor het monitoren van het beleid en het signaleren van trends en ontwikkelingen.⁴

Een specifieke vorm van mensenhandel, binnenlandse seksuele uitbuiting, bracht in 2021 189 Nederlandse slachtoffers aan het licht, waarvan 50 minderjarig waren. Hoewel dit een lichte stijging is ten opzichte van het voorgaande jaar, is het nog altijd een fractie van het aantal slachtoffers met de Nederlandse identiteit dat door het WODC geschat wordt.

Ook slachtoffers van criminele uitbuiting, blijven onopgemerkt. Criminele uitbuiting verwijst naar een situatie waarin personen worden gedwongen strafbare feiten te verrichten in opdracht van een mensenhandelaar. Ondanks 55 geregistreerde Nederlandse slachtoffers in 2021, het hoogste aantal slachtoffers van deze vorm van mensenhandel bij CoMensha, vertegenwoordigt dit slechts een klein deel van de daadwekelijke slachtofferpopulatie. Diverse recente onderzoeken laten zien dat het waarschijnlijk om duizenden Nederlandse slachtoffers van criminele uitbuiting in Nederland gaat.⁵ Het risico bestaat dat slachtoffers vanwege misidentificatie als dader in beeld komen en, in plaats van te worden beschermd, worden vervolgd.

1 Van Dijk, Cruyff & Van der Heijden, 2021.

2 CoMensha is verantwoordelijk voor de registratie van het aantal slachtoffers van mensenhandel dat in Nederland in beeld is. Onder meer opsporingsorganisaties (politie, Kmar en ISZW), hulpverleningsinstaties en ngo's maken een melding bij CoMensha op het moment wanneer zij in contact komen met een (mogelijk) slachtoffer.

3 Nationaal Rapporteur, 2022a.

4 Nationaal Rapporteur, 2019, p. 162.

5 Zie bijvoorbeeld: CKM, 2020a; 2022a; Üstüner, De Winter, Smulders, Jansen & Kolthoff, 2022; Van den Berg & Rekers, 2022.

Minder verdachten in beeld bij de politie en het Openbaar Ministerie

Ook wanneer wordt gekeken naar de strafrechtelijke aanpak van mensenhandel, blijkt dat het aantal geïdentificeerde slachtoffers door de politie en vervolgde daders door het Openbaar Ministerie (OM) in het afgelopen jaar is afgenomen. Waar de politie in 2019 en 2020 respectievelijk nog 953 en 468 slachtoffers bij het CoMensha meldde, is dit in 2021 gedaald naar 307 slachtoffers. Daarbij dient te worden opgemerkt dat de politie, als gevolg van een beleidwijziging in 2019, waarschijnlijk vooral minder Afrikaanse slachtoffers met een Dublinindicatie heeft gemeld.⁶ Het is momenteel onduidelijk hoeveel Nederlandse (minderjarige) slachtoffers de politie in het afgelopen jaar heeft gemeld.

Naast een daling in het aantal slachtoffers dat door de politie is opgemerkt, is er ook een afname in de vervolging van daders door het OM merkbaar. Waar in 2021 nog 236 verdachten voor mensenhandel in beeld kwamen bij het OM, daalde dit in 2021 naar 186.⁷ Het aantal complexe onderzoeken nam eveneens af, van 28 naar 22. Daarmee zijn de afspraken zoals vastgesteld in de Veiligheidsagenda 2019-2022, te weten 220 ingeschreven mensenhandelzaken in 2022 – niet gehaald. In het jaarverslag van het OM wordt niet ingegaan op de reden hiervan.

De afname van zowel het aantal slachtoffers dat door de politie gemeld wordt als de bij het OM ingeschreven verdachten, mag opvallend worden genoemd. Zo spraken de onderzoekers van het WODC de verwachting uit dat de opsporing van mensenhandel in 2022 weer beter op gang zou komen, vanwege toegenomen opsporingsactiviteiten en de opheffing van coronamaatregelen, waardoor vergunde seksbedrijven weer open kunnen.⁸ Bovendien zijn prostitutiecontroles hervat, wat een stijging van meldingen in 2022 had moeten bevorderen.

6 Nationaal Rapporteur, 2022a.

7 Politie, 2023, p. 28.

8 Van Dijk, Cruyff, & Van der Heijden, 2021.

Verlies van zicht op mensenhandel is verontrustend

Het feit dat Nederlandse slachtoffers van mensenhandel vrijwel niet meer in beeld komen in de officiële registraties is om diverse redenen zorgelijk. In de eerste plaats betekent dit dat mogelijk honderden Nederlandse slachtoffers, vaak nog minderjarig, niet worden geholpen en beschermd en dat hun mensenhandelaren niet worden geïdentificeerd, opgespoord en vervolgd. In de tweede plaats kan door een daling in het aantal geïdentificeerde slachtoffers – zonder dat er reden is om aan te nemen dat het daadwerkelijke aantal slachtoffers ook is afgenomen – onterecht het beeld ontstaan dat de problematiek omtrent mensenhandel in Nederland klein is.⁹ Dit kan mogelijk resulteren in een afname van de maatschappelijke en politieke wil om mensenhandel te bestrijden, waardoor de benodigde capaciteit, middelen en expertise die voor een effectieve aanpak nodig zijn niet of onvoldoende worden vrijgemaakt. Ten derde is het voor het ontwikkelen en monitoren van effectief beleid tegen mensenhandel van doorslaggevend belang kennis te hebben over de aard en omvang van mensenhandel in Nederland. Het identificeren van slachtoffers, het begrijpen van de methoden van daders en het herkennen van uitbuitingssituaties biedt cruciale inzichten voor het vormgeven van beleid en nieuwe interventies.¹⁰

9 Farrell, Owens & McDevitt, 2014.

10 Zie hierover ook de aangenomen motie van Kuik en van der Graaf over de meerwaarde van anonieme online hulpverlening voor het verkrijgen van beter zicht op de aard en omvang van mensenhandel in Nederland. Kamerstuk 28 638, nr. 166.

Doel van dit onderzoek

Dit onderzoek heeft als doel bij te dragen aan het vergroten van het zicht op en inzicht in de slachtofferpopulatie van mensenhandel in Nederland." Dit rapport richt zich op het aantal slachtoffers dat in 2022 in beeld is gekomen via de online hulpverleningstool "Chat met Fier". Het is het vierde jaar op rij dat CKM met dit rapport komt^{12,13,14}

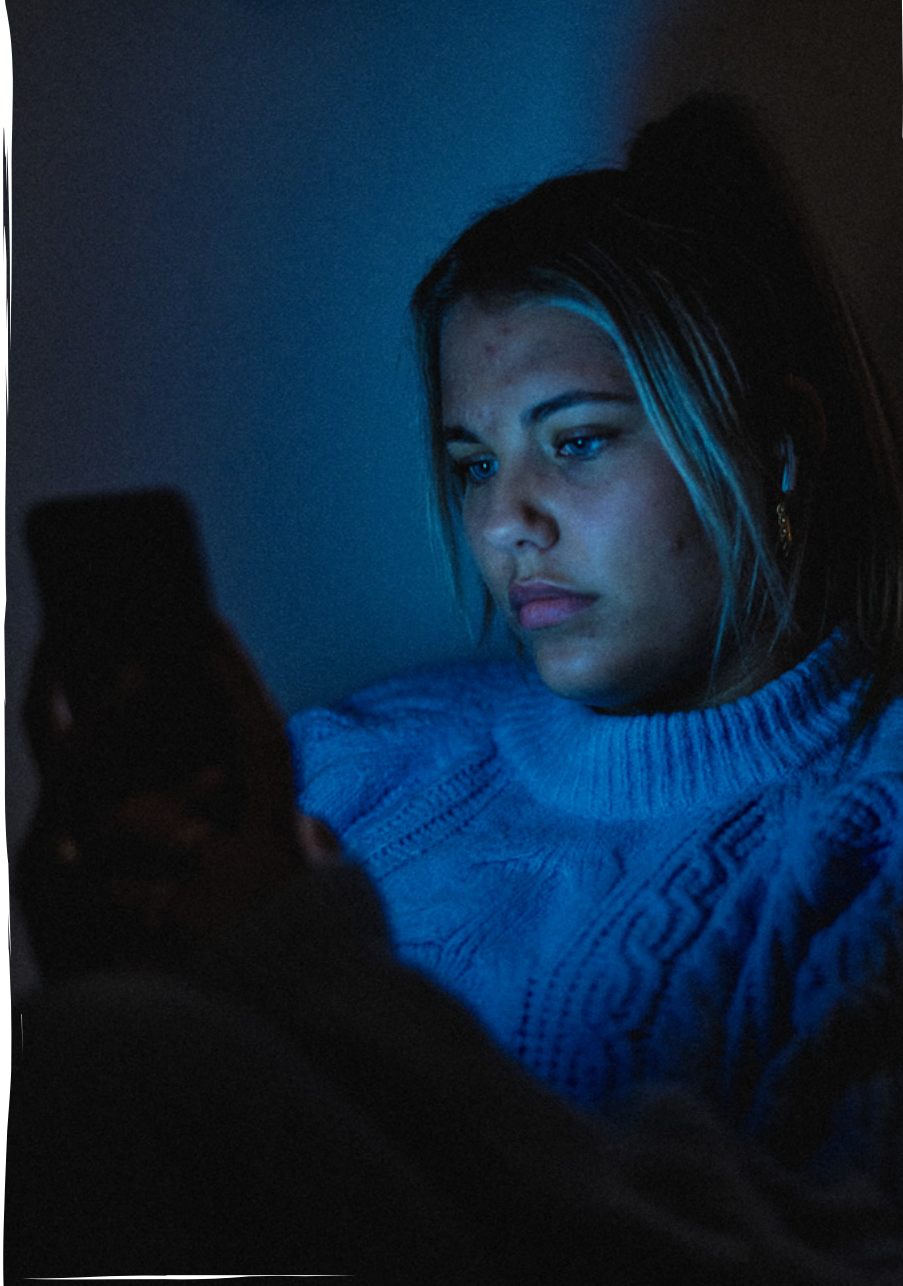
- 11 Vanwege het belang dat het CKM hecht aan het verkrijgen van beter inzicht in de aard en omvang van mensenhandel, kiest de organisatie ervoor om deze rapporten jaarlijks uit eigen middelen te financieren.
- 12 CKM, 2020b.
- 13 CKM, 2021a.
- 14 CKM, 2022b.

In de afgelopen drie jaar kwamen er in totaal bijna 800 slachtoffers op Chat met Fier om over hun situatie te spreken met een hulpverlener.¹⁵ Deze slachtoffers zijn voornamelijk jonge, vaak minderjarige, Nederlandse meiden. Velen van hen bevinden zich op het moment van chatten in een (meerjarige) uitbuitingssituatie. Hoewel de meeste gevallen betrekking hebben op seksuele uitbuiting, is er in toenemende mate sprake van slachtoffers van criminele uitbuiting die hun verhaal op Chat met Fier delen. Bovendien gaat in ruim de helft van de gevallen om slachtoffers die nog niet bij andere instantie in beeld waren en die op de chat voor het eerst over hun situatie spreken (*first disclosure*). Dit betekent dat deze slachtoffers vaak niet in de officiële registraties voorkomen en er dus nog geen informatie over hen beschikbaar is. De slachtoffers die via de chat in beeld komen, vormen daarom een waardevolle en noodzakelijke aanvulling op de officiële registraties. De inzichten uit dit rapport kunnen worden ingezet bij het vormgeven en monitoren van beleid en het signaleren van nieuwe trends en ontwikkelingen.

Leeswijzer

Dit rapport gaat in Hoofdstuk 2 in op de onderzoeksverantwoording. In Hoofdstuk 3 wordt stilgestaan bij de slachtoffers van mensenhandel die in 2022 op de chat kwamen, waarbij achtereenvolgens wordt ingegaan op de slachtoffers van seksuele uitbuiting en criminele uitbuiting. Het rapport eindigt in Hoofdstuk 4 met een conclusie en komt daarbij tot 3 aanbevelingen.

- 15 In de jaren 2019, 2020 en 2021 kwamen er respectievelijk 265, 251 en 285 slachtoffers van mensenhandel op Chat met Fier. CKM, 2020b; 2021a; 2022b.

Over Chat met Fier:

Elk jaar verschijnen bij hulp- en behandelcentrum Fier **meer dan 12.000 unieke personen** op de digitale hulpverleningsfunctie Chat met Fier en worden **meer dan 20.000 chatgesprekken** gevoerd.

Deze (anonieme) gesprekken gaan met name over problemen die bezoekers ervaren op het gebied van geweld in afhankelijkheidsrelaties, waaronder mensenhandel. Slachtoffers ervaren veel terughoudendheid om over deze onderwerpen te praten, maar via de chat lukt dat wel. In veel gevallen vertellen de bezoekers op de chat dan ook voor de eerste keer over de problematiek waarmee zij worstelen (first disclosure), hebben ze last van traumaklachten en speelt er onveiligheid. De medewerkers van de chat zijn getrainde HBO-professionals die werkzaam zijn bij Fier. Ze hebben veel kennis en ervaring op het gebied van (online) hulpverlening bij misbruik, geweld en uitbuiting en gaan met het slachtoffer in gesprek. Samen met het slachtoffer proberen zij te zoeken naar hulp en ondersteuning en, daar waar mogelijk, ondersteunen zij bij het in veiligheid brengen van het slachtoffer. Chat met Fier werkt samen met off- en online partners, zoals: Kindertelefoon, politie, Veilig Thuis, Centrum Seksueel Geweld (CSG), NOC*NSF, helpwanted.nl, en 113-online. In de afgelopen jaren zijn er afspraken gemaakt tussen de politie en Chat met Fier over het doorverwijzen van slachtoffers van mensenhandel die op de chat komen en met de politie willen praten over hun situatie naar de AVIM-eenheid in de regio waarin zij wonen.

www.chatmetfier.nl

Hoofdstuk 2

Onderzoeksverantwoording

Voor dit onderzoek zijn alle gesprekken geanalyseerd van unieke bezoekers die in de periode van 1 januari 2022 tot en met 31 december 2022 voor het eerst in beeld kwamen van Chat met Fier én bij wie de hulpverlener heeft aangemerkt dat deze persoon een hulpvraag had inzake mensenhandel.¹⁶ Dit resulteerde in 308 gesprekken. Bezoekers kwamen in 2022 op twee verschillende manieren in beeld bij hulpverleners van Chat met Fier. Het grootste gedeelte (70,5%) van de bezoekers kwam direct in contact via de online hulpverleningstool Chat met Fier. Daarnaast kwam 29,5% in beeld via het chatplatform van het Centrum Seksueel Geweld. Tijdens het coderen van deze chatgesprekken bleek dat verschillende bezoekers onder twee of meer gebruikersnamen van de chat gebruik hebben gemaakt. Deze 18 zogenoemde ‘dubbelingen’ zijn voorafgaand aan de analyse aan elkaar gekoppeld. Daarnaast bleek uit 61 gesprekken dat de bezoeker een hulpvraag had die niet aan mensenhandel gerelateerd was. In zulke gevallen ging het vaak om hulpvragen met betrekking tot andere vormen van seksueel geweld of om gevallen waarin sprake was van *sextortion* zonder de combinatie met uitbuiting. Daarnaast kwamen er regelmatig bezoekers chatten over financiële problemen of afpersing. Ook deze gesprekken zijn voorafgaand aan de analyse uit het databestand gehaald.

Dit betekent dat in het jaar 2022 229 unieke bezoekers met een hulpvraag rondom mensenhandel in beeld zijn gekomen van de chat. Het gaat hierbij om slachtoffers die zelf aangeven dat zij door iemand worden gedwongen om seks te hebben met anderen of tot het plegen van criminele feiten. Tevens kan het gaan om bezoekers die zich zorgen maken dat iemand uit hun omgeving hiertoe wordt gedwongen. Hoewel de betaling en de uitbuiting bepalende aspecten zijn voor de juridische definitie van mensenhandel, is het voor slachtoffers niet altijd

duidelijk in hoeverre er sprake is van een betaling of in hoeverre het misbruik geregeld wordt door de uitbuiting. Bovendien is het definiëren van het type geweld als zijnde mensenhandel niet het primaire doel van de chat.

Hoewel met uiterste zorgvuldigheid is getracht het aantal dubbelingen uit de dataset te verwijderen, kan niet worden uitgesloten dat het onverhoopt is voorgekomen dat een persoon dubbel is meegenomen in het onderzoek. Ook is het in theorie mogelijk dat een slachtoffer en iemand uit de omgeving van het slachtoffer afzonderlijk van elkaar een chatgesprek hebben gevoerd over dezelfde situatie van mensenhandel. Omdat slechts een klein aantal chatters zelf geen slachtoffer is, zal dit weinig invloed hebben op de resultaten van dit onderzoek. Tegelijkertijd is het mogelijk dat sommige slachtoffers van mensenhandel wél op de chat terecht zijn gekomen, maar niet als zodanig zijn geregistreerd of herkend door de hulpverleners. Zo is het mogelijk dat de slachtoffers niet de gehele situatie beschrijven, omdat ze zich schamen of bang zijn voor de gevolgen van de onthulling op zichzelf of naasten, of omdat zij zichzelf niet als slachtoffer herkennen.¹⁷ Als laatste is het van belang om te onderstrepen dat dit onderzoek en de voorgaande onderzoeken geen cohortstudies zijn. Hoewel dit onderzoek enkel chats bekijkt die in 2022 gestart zijn, is het mogelijk dat dezelfde casus van mensenhandel in eerdere onderzoeken meegenomen is, wanneer het slachtoffer of de omgeving in verschillende jaren onder een andere gebruikersnaam van de chat gebruik maakte.

Voor het coderen en analyseren van de chatgesprekken is gebruik gemaakt van een codeboek, waarin diverse variabelen, zoals de achtergrond van de bezoeker, de duur van de uitbuitingssituatie en de achtergrond van de pleger, zijn gedefinieerd. Dit codeboek is een herziening van het codeboek gehanteerd

16 De voor dit onderzoek geanalyseerde chats zijn volledig anoniem. Hierdoor is er geen sprake van verwerking van persoonsgegevens. Chatters zijn geïnformeerd over het gebruik van de anonieme chats voor (wetenschappelijk) onderzoek en kwaliteitsbevordering.

17 Covers et al. 2022; Ullman et al., 2010.

in het onderzoek ‘Onzichtbare slachtoffers van mensenhandel 2021’.¹⁸ Zo is in dit onderzoek de variabele ‘dwangmiddelen’ gewijzigd ten opzichte van de voorgaande rapportages. Het doel hiervan is dat de huidige dwangmiddelen een betere weergave zijn van de wijze waarop en afhankelijkheid in de praktijk worden vormgegeven. Vooral de variabele geweld is uitgesplitst in meerdere subvormen van geweld, om zo een beter beeld te krijgen van de wijze waarop geweld een rol speelt bij de uitbuitingssituatie.¹⁹ Daarnaast is in dit onderzoek ook de variabele ‘klant’ toegevoegd en is er gekeken naar de kennis die de klant had over het feit dat hij of zij van doen had met een minderjarige en/of slachtoffer van mensenhandel. De huidige variabele zijn toegevoegd teneinde het beeld over de mensenhandelsituatie verder te verrijken.

18 CKM, 2022b.

19 De huidige dwangmiddelen zijn gebaseerd op het theoretisch raamwerk van Louannou & Oosting (2015).

Wanneer twijfel bestond over het coderen van een variabele werd hierover overleg gevoerd tussen de onderzoekers. Het bleek niet mogelijk om in elk gesprek elke variabele te coderen. Daarom is ervoor gekozen om bij de bespreking van de resultaten alleen te rapporteren over de populatie van wie de informatie bekend is. Hierdoor kan het aantal respondenten per variabele verschillen. Daarbij is het belangrijk om aan te geven dat de resultaten dienen te worden beschouwd als een ondergrens nu de hulpverleners niet specifiek naar de informatie uit het codeboek vragen. Een lijst met definities van de belangrijkste variabelen die in dit onderzoek zijn gehanteerd, is opgenomen in de bijlage. De gecodeerde data is tot slot in SPSS geanalyseerd.

Hoofdstuk 3

Slachtoffers van mensenhandel in beeld

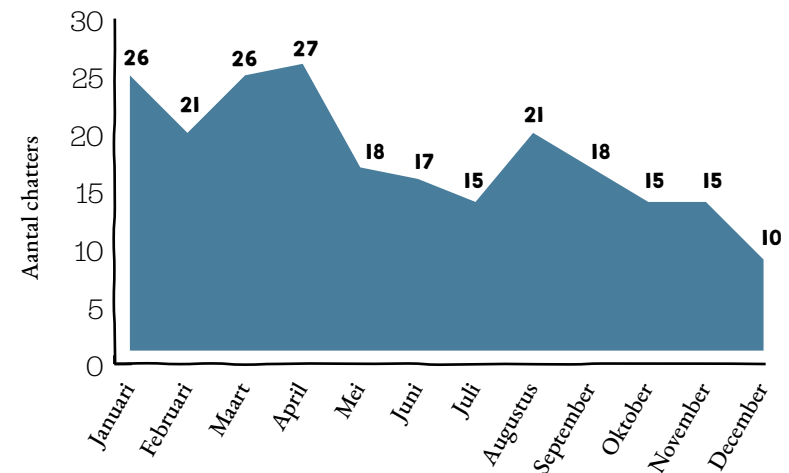
In dit hoofdstuk wordt allereerst ingegaan op de bevindingen ten aanzien van alle bezoekers die in 2022 op de chat kwamen en een hulpvraag hadden over mensenhandel. In §3.1 wordt specifiek gekeken naar bezoekers met een hulpvraag ten aanzien van seksuele uitbuiting. Aansluitend wordt ingegaan op de situaties van criminele uitbuiting (§3.2) die in beeld kwamen van de chat.

Achtergrondkenmerken bezoekers 2022

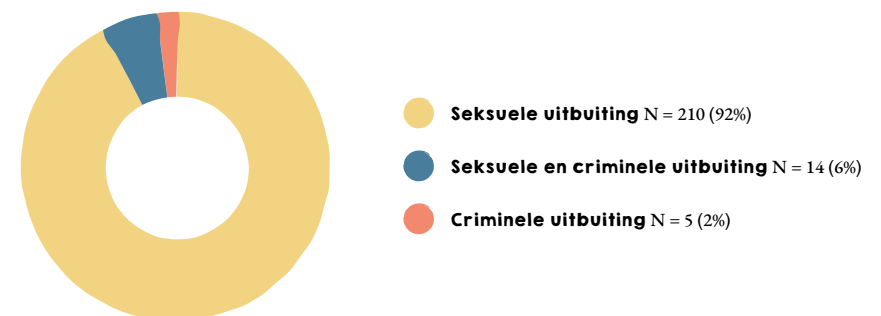
In 2022 zijn in totaal 229 unieke personen op de chat gekomen om te praten over een situatie van mensenhandel.

- Veruit de meeste bezoekers kwamen op de chat om te praten over een situatie van **seksuele uitbuiting** ($n = 210$). In 14 gevallen betrof het bezoekers die op de chat kwamen vanwege uitsluitend **criminele uitbuiting**. In 5 gevallen ging het om bezoekers die een hulpvraag hadden over **zowel criminele uitbuiting als seksuele uitbuiting**, waarbij 3 chats startten vanuit zorgen over seksuele uitbuiting. In 2 chats werden de criminele uitbuiting en seksuele uitbuiting vrijwel gelijktijdig benoemd.
- Op de chat kwamen voornamelijk personen die **zelf slachtoffer** zijn van mensenhandel (86,9%). In de overige chats kwam de persoon praten over een bekende die (mogelijk) slachtoffer is van mensenhandel. Daarvan waren 15 chatters personen uit de **sociale omgeving** van het slachtoffer, zoals vrienden of kennissen van het slachtoffer, maar ook onderwijspersoneel en hulpverlening. Daarnaast waren 14 bezoekers **familieleden** van het slachtoffer. In 1 geval betrof het de partner van een slachtoffer.

Figuur 1. Datum eerste gesprek chatter (n = 229)

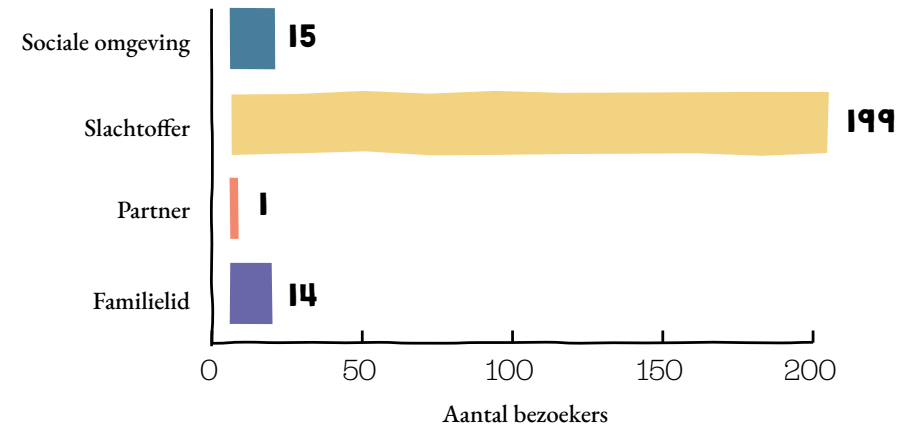

Figuur 2. Vormen van uitbuiting (n = 229)

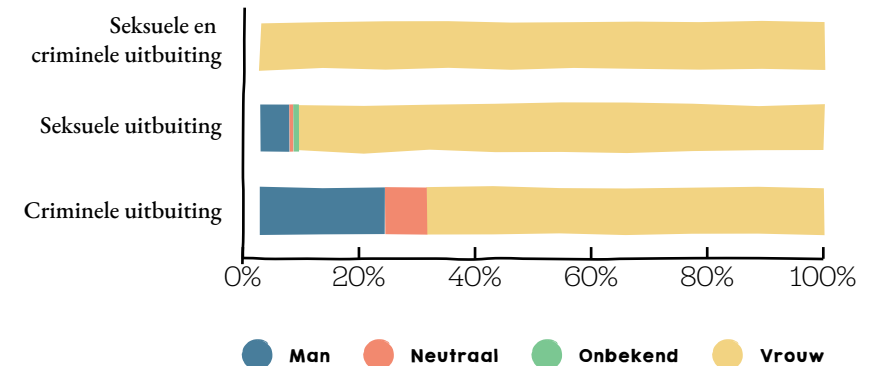

- Slachtoffers die op de chat kwamen en slachtoffers die werden besproken waren **voornamelijk vrouwen of meisjes** ($n = 212$; 92,6%). Daarvan ging het in 197 chats over seksuele uitbuiting, in 10 chats over criminele uitbuiting en in 5 chats over zowel seksuele als criminele uitbuiting. Verder waren **13 slachtoffers man** (5,7%). Dit betrof in 10 chats seksuele uitbuiting en in 3 chats criminele uitbuiting. Verder hebben 2 chatters als gender ‘neutraal’ ingevuld en hebben 2 chatters geen gender ingevuld²⁰.
- Van alle slachtoffers die de chat bezochten of op de chat besproken werden, was het jongste slachtoffer jonger dan 12 en het oudste slachtoffer ouder dan 65²¹. De gemiddelde leeftijd van de slachtoffers was **21 jaar** (de mediaan is 19 jaar). In 41,3% ging het om **minderjarige** slachtoffers ($n=83$) en 18,9% van de slachtoffers was jonger dan 16.²² Van alle slachtoffers was 76,6% bovendien jonger dan 25 jaar.
- Op twee gesprekken na, zijn alle gesprekken in het Nederlands gevoerd. Dit betekent zeer waarschijnlijk dat alle andere bezoekers op de chat de **Nederlandse nationaliteit** hadden of in Nederland zijn opgegroeid.
- Van de 229 chatters gaven er 17 aan naar de chat te zijn doorverwezen vanuit **hulpverlening**, met name door huisartsen, psychologen of maatschappelijk werkers ($n = 9$) en de Kindertelefoon ($n = 6$). Naast doorverwijzingen vanuit hulpverlening gaven chatters aan op de chat te zijn beland via zoekmachines ($n = 10$), media ($n = 3$), advies vanuit nabije omgeving ($n = 1$) en de website van CSG ($n = 2$).

Figuur 3. Achtergrond bezoeker (n = 229)

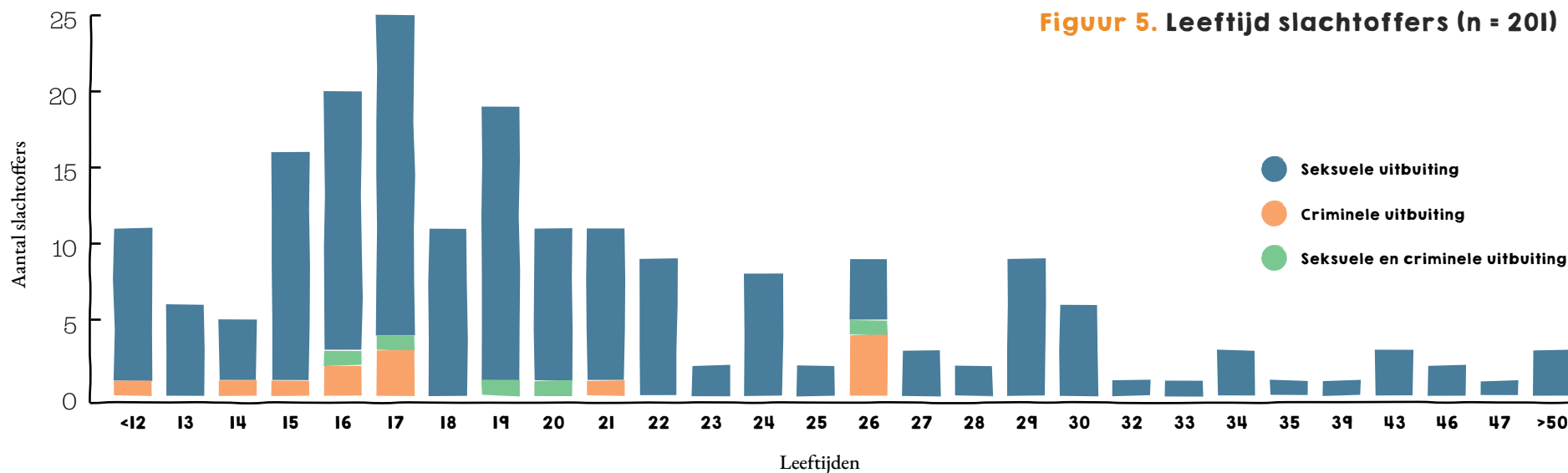
Figuur 4. Mensenhandel per gender (n = 229)

20 Het online hulpverleningsplatform biedt drie opties die chatters kunnen aangeven als het gaat om hun gender. Dit zijn man, vrouw en neutraal. Wanneer zij dit niet invullen, is hun gender ‘onbekend’. De keuze voor ‘neutraal’ kan betekenen dat een chatter of slachtoffer zich identificeert met een andere genderidentiteit dan man of vrouw.

21 Om de privacy van de slachtoffers te garanderen is er voor gekozen om niet de specifieke leeftijden van deze personen te benoemen.

22 De gemiddelde leeftijd van de minderjarige slachtoffers is 15 jaar en de mediaan is 16 jaar.

Wat opvalt met betrekking tot de uitbuitingssituaties

Uit de analyse van de chatgesprekken komen ook enkele opvallende bevindingen naar voren:

- In 92 chatgesprekken werd duidelijk op welke wijze de pleger en het slachtoffer elkaar hebben leren kennen, in gevallen dat zij geen familie waren²³. In 77,2% van deze gesprekken heeft het slachtoffer de pleger **offline ontmoet**. In 22,8% gaf het slachtoffer aan dat hij of zij de pleger **online heeft ontmoet**, waarbij datingapps en Instagram het vaakst werden genoemd.²⁴

23 Deze groep is hierbij weggelaten gezien het bij familierelaties vanzelfsprekend is dat zij elkaar offline hebben leren kennen.

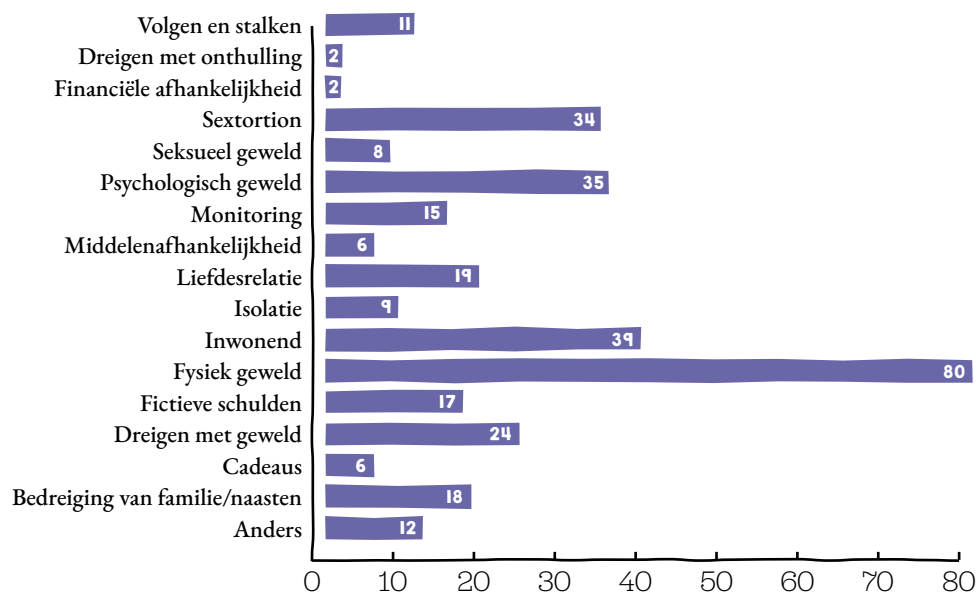
24 Eerder onderzoek van het CKM (2021b) laat zien dat online contact vooral een belangrijke rol speelt als slachtoffer en dader onbekenden van elkaar zijn. In bijna 80% van die gevallen, met name bij minderjarige slachtoffers, wordt het eerste contact dan online gelegd, bijvoorbeeld via social media, dating-apps of sekssites.

- In 199 van de gesprekken waarin de bezoeker zelf slachtoffer is, werd besproken of deze in het chatgesprek voor de allereerste keer praatte over de uitbuitingssituatie. Dit wordt ook wel **first disclosure** genoemd. In 104 chatgesprekken (59,4%) was sprake van een first disclosure in de chat. Wanneer alleen wordt gekeken naar de slachtoffers die op het moment van eerste contact nog in een uitbuitingssituatie zaten²⁵, gaf 67,2% aan dat er sprake was van first disclosure. Verder gaven 27 (20,1% van 134 aantal acuut onveilige slachtoffers) van deze acuut onveilige slachtoffers aan dat zij al weleens hebben gepraat over de uitbuitingssituatie.
- Bovendien gaven 22 bezoekers (9,6%) expliciet aan dat zij ook nog **andere slachtoffers** kennen die bij de uitbuitingssituatie betrokken waren. Dit geeft een ondergrens weer, omdat dit niet standaard door chatmedewerkers wordt uitgevraagd.

25 134 bezoekers waren slachtoffer en acuut onveilig, waarvan bij 117 bekend was of er sprake was van first disclosure.

- Tot slot bleek dat dwang middels het gebruik van (dreiging met) **geweld** of **sextortion** (het onder druk zetten met naaktbeelden) of inwonend zijn bij de pleger²⁶ de meest genoemde dwangmiddelen waren. Alle dreiging met of toepassing van seksueel, fysiek, verbaal of psychisch geweld door de dader richting het slachtoffer is aangemerkt als geweld. Daarbij kan een slachtoffer te maken hebben met meerdere dwangmiddelen. In 158 chats werd minimaal één dwangmiddel genoemd. In totaal zijn 337 dwangmiddelen genoemd.

Figuur 6. Dwangmiddelen (n = 158)

26 Hieronder vallen ook slachtoffers die bij hun ouders wonen en door hen worden uitgebuit (n=24).

Dakloze jongen gedwongen tot seksuele uitbuiting

Een 21-jarige jongen vertelt op de chat voor het eerst over zijn ervaring met seksuele uitbuiting. Hij vertelt al een paar maanden te wonen bij een vriend die hij online heeft leren kennen. Deze man dwingt hem tot seksafspraken met andere mannen. Wanneer hij weigert om naar deze afspraken te gaan, gebruikt de man geweld. Voorheen woonde de jongen samen met zijn vader. Zijn ouders zijn toen hij jonger was gescheiden en sindsdien heeft hij geen contact meer met zijn moeder. Hij is aan het einde van zijn tienerjaren uit huis gevlucht omdat zijn vader hem niet accepteerde omdat hij op mannen valt. Hij is gaan rondzwerven, heeft een jaar op allerlei plekken gewoond, seks tegen betaling gehad om zich zelf te kunnen onderhouden, tot hij de man ontmoette die hem op het moment van chatten dwingt tot seks met anderen. De jongen vertelt over één klant in het bijzonder die erg gewelddadig is tijdens de seksafspraken, waardoor hij regelmatig gewond raakt.

Vergelijking met voorgaande jaren

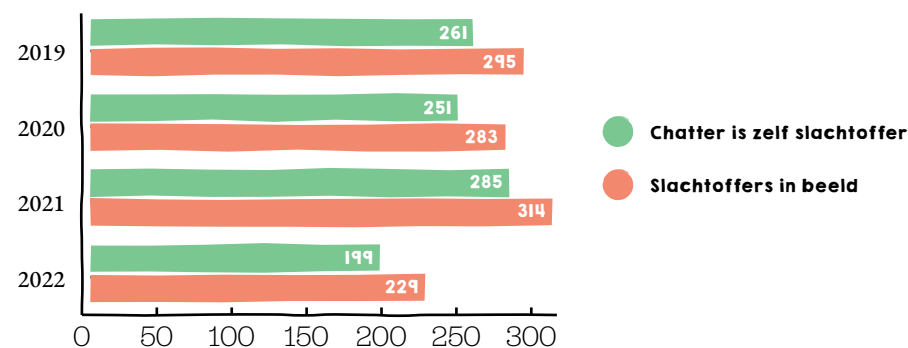
In 2022 zijn er 229 slachtoffers van mensenhandel in beeld gekomen bij Chat met Fier. Dit is een daling ten opzichte van 2019, 2020 en 2021 met respectievelijk 295 en 283 en 314 slachtoffers. In vergelijking met 2019, 2020 en 2021 vielen enkele zaken op:

- Ook het **aantal bezoekers** dat zelf slachtoffer van mensenhandel is (geweest), is dit jaar afgenomen. In 2019, 2020 en 2021 maakten respectievelijk 261, 250 en 285 slachtoffers van mensenhandel gebruik van de chat. In het jaar 2022 waren 199 bezoekers zelf slachtoffer. In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op de mogelijke verklaringen van deze afname in bezoekers op de chat.
- De gemiddelde **leeftijd** van de slachtoffers is in 2022 hetzelfde als in het jaar 2021, namelijk 21 jaar. De mediaan is 19 jaar waar deze in 2021 18 jaar was. In 2020 was de gemiddelde leeftijd van de slachtoffers 19 jaar. Ook waren er in 2022, net als in 2021, minder minderjarige slachtoffers (respectievelijk 41,3 % en 40,0%) dan in 2020 (60%). Dit verschil wordt waarschijnlijk veroorzaakt door een verandering in de registratie van leeftijden op de chat.²⁷
- In 2022 deden 104 slachtoffers hun **first disclosure** op de chat, waarvan 90 slachtoffers op het moment van het eerste contact op de chat in een uitbuitingssituatie zaten. In 2021 waren dit respectievelijk 117 en 101 en in 2020 82 en 74 slachtoffers. Over het jaar 2019 zijn deze cijfers niet bekend.
- In 2022 kwamen **minder mannelijke slachtoffers** (n=13, 6%) van mensenhandel in beeld dan in 2021 (n=24, 8%) en in 2020 (n=19, 7%). Van de 13 slachtoffers in 2022 hebben 10 slachtoffers seksuele uitbuiting meegemaakt. In 2021 hadden 16 mannen seksuele uitbuiting meegemaakt. In 2020 16 mannen en in 2019 was dit het geval voor alle 6 mannen.

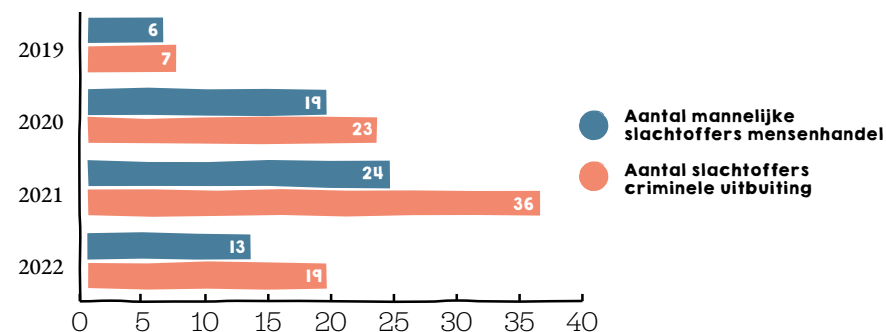
²⁷ Voorheen werd bij aanmelding op de chat de leeftijd automatisch weergegeven als 16, wat de bezoeker vervolgens kon aanpassen of verwijderen. Wanneer de bezoeker dit niet aanpaste, kon dus onterecht de leeftijd van 16 jaar worden geregistreerd. Per 2021 wordt het invulvakje voor leeftijd leeg gehouden tot de bezoeker dit invult.

- We zien een afname in het aantal **slachtoffers van criminele uitbuiting** (al dan niet in combinatie met seksuele uitbuiting). In 2022 zijn dit er slechts 19 terwijl dit er in 2021 36 waren.

Figuur 7. Slachtoffers van mensenhandel per jaar

Figuur 8. Mannelijke slachtoffers en slachtoffers van criminele uitbuiting per jaar

3.1 Slachtoffers van seksuele uitbuiting

In 2022 kwamen in totaal 210 bezoekers op de chat om te praten over seksuele uitbuiting. Bij deze bezoekers was er geen sprake van een combinatie tussen seksuele en criminele uitbuiting. Van deze 210 bezoekers waren er 183 zelf slachtoffer.

Wat is bekend over de slachtoffers van seksuele uitbuiting?

- De slachtoffers van seksuele uitbuiting zijn voornamelijk vrouwen of meisjes (94,7%). In 2022 kwamen 10 mannelijke slachtoffers van seksuele uitbuiting in beeld van de chat. Eén slachtoffer heeft als geslacht ‘neutraal’ aangegeven.
- Het jongste slachtoffer is jonger dan 12 jaar oud en het oudste slachtoffer is ouder dan 65. De gemiddelde leeftijd van de slachtoffers is 21 jaar (de mediaan is 19 jaar) en 39,9% van de slachtoffers is minderjarig. 19,1 procent van de slachtoffers is zelfs 15 jaar of jonger.

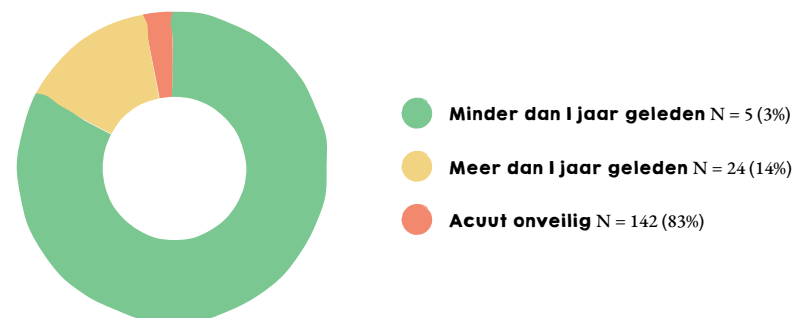
Wat is bekend over hun veiligheid en de duur van de uitbuitingssituatie?

- In een groot deel van de chats (83%) bevindt het slachtoffer zich op het moment van het eerste contact met de chat in een acuut onveilige situatie.
- De duur van de uitbuiting was bij 53,4% meer dan een jaar en in 41,7% zelfs meer dan twee jaar. In 17,5% werd genoemd dat de uitbuiting zelfs langer dan 5 jaar speelt of speelde. Dit betekent dat veel van de slachtoffers die op de chat komen in een langdurige en structurele uitbuitingssituatie vastzitten of hebben gezeten²⁸.
- Wanneer specifiek wordt gekeken naar de slachtoffers die langer dan 5 jaar

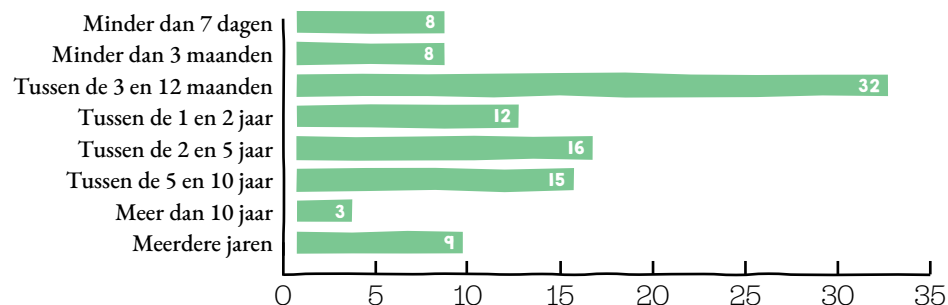
28 Deze bevinding is in lijn met de chatgesprekken uit het jaar 2021. Zo was de duur van de uitbuiting toen bij 56% meer dan een jaar, bij 43% meer dan twee jaar en bij 23% meer dan 5 jaar.

zijn of worden uitgebuit is bijna de helft minderjarig. Dit betekent dat een aantal slachtoffers voor het eerst tot seks zijn gedwongen toen zij jonger dan 10 jaar waren. Het gaat in deze gevallen uitsluitend om kinderen die door een familielid worden of zijn uitgebuit.

Figuur 9. Tijd sinds seksuele uitbuiting (n = 171)

Figuur 10. Duur seksuele uitbuiting (n = 103)²⁹

29 De categorie ‘meerdere jaren’ is gescoord wanneer uit het chatgesprek duidelijk werd dat het slachtoffer langer dan twee jaar werd of is uitgebuit, bijvoorbeeld door zelf ‘meerdere jaren’ te zeggen, maar onduidelijk werd om hoeveel jaar dit precies ging.

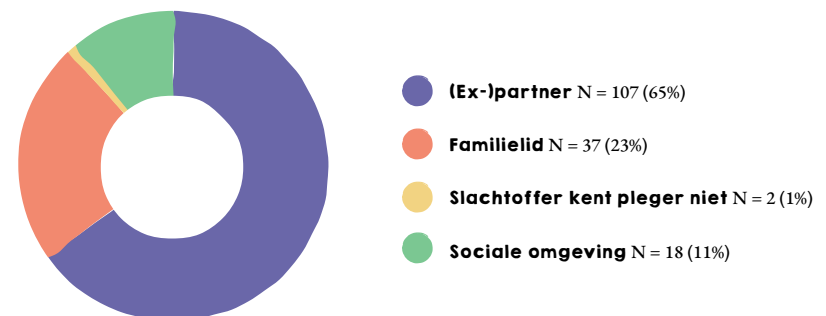
Minderjarig meisje uitgebuit door oom

Halverwege 2022 komt er een veertienjarig meisje op de chat. Ze deelt dat ze al een aantal jaar seksueel wordt misbruikt door haar oom. Dit is begonnen toen ze eens bij hem bleef logeren. Ze schat in dat ze destijds ongeveer elf jaar oud was. De laatste tijd nodigt haar oom echter ook andere mannen uit waarmee ze seks moet hebben. Haar oom is op de hoogte van haar schoolrooster en weet zodoende precies wanneer ze (alleen) thuis is. Hij haalt haar dan op en brengt haar naar huizen in de omgeving of naar zijn eigen woning. Eén keer moest ze zelfs met hem mee naar Duitsland, waar ze ook gedwongen seks heeft gehad met verschillende personen. Van de gedwongen seksuele handelingen zijn meermaals videobeelden gemaakt door verschillende mannen. Wanneer het meisje niet mee wil werken worden haar oom en de aanwezige mannen gewelddadig en dreigen ze met de openbaarmaking van de videobeelden.

Wat is bekend over de plegers van seksuele uitbuiting?

- Wanneer een bezoeker een plegger noemde, ging het meestal om de **(ex-)partner** van het slachtoffer (65,2%), gevolgd door een **familielid** van het slachtoffer (22,6%) en een persoon uit de **sociale omgeving** (11%).
- Wanneer de plegger een persoon uit de sociale omgeving van het slachtoffer was, ging het voornamelijk over vrienden en kennissen van het slachtoffer (n = 5), vrienden van vrienden, familie of een (ex-)partner (n = 5) of een contact opgedaan via sociale media (n = 5).
- Wanneer de dader uit de familiale kring kwam, betrof het in de meeste gevallen één of beide **ouders** van het slachtoffer (n = 28, 75,7%). Dit was vaker de (stief) vader (n = 21) dan de moeder (n = 4) of beide (pleeg)ouders (n = 3).
- Tot slot valt op dat in 55 chatgesprekken (26,2%) de bezoeker aangaf dat er sprake was van **meerdere plegers** die bij de uitbuiting betrokken waren. Het ging hierbij om personen die betrokken waren bij de uitbuiting en dus niet om eventuele klanten van het slachtoffer.
- In 13 gesprekken werd duidelijk dat er zowel meerdere plegers als **meerdere slachtoffers** betrokken waren bij de uitbuitingssituatie.

Figuur II. Slachtoffer-daderrelatie bij seksuele uitbuiting (n = 164)

Deel klanten maakt moedwillig misbruik van slachtoffers

In dit onderzoek is voor het eerst verkend of op basis van de chatgesprekken kan worden herleid in hoeverre de 'klanten' van slachtoffers van seksuele uitbuiting op de chat kennis hadden van het feit dat zij een afspraak hadden met een minderjarige en/of een slachtoffer van mensenhandel. Met de term klanten wordt hierbij verwezen naar personen die betalen voor seks met een slachtoffer van mensenhandel. Klanten die tegen betaling seks hebben met een minderjarige zijn per definitie strafbaar (onder meer onder art. 248b Sr en art. 245 Sr). Wanneer het gaat om slachtoffers ouder dan 18 jaar, dan zijn klanten sinds 2021 ook strafbaar als zij weten of ernstige reden hebben om te vermoeden dat er sprake is van dwang (art. 273g Sr). Tot op heden is er voor zover bekend nog vrijwel geen onderzoek verricht naar de kennis van de klant over de uitbuitingssituatie.³⁰ Het schaarse onderzoek dat verricht is, heeft zich bovendien uitsluitend gebaseerd op informatie uit opsporingsonderzoeken, op basis waarvan vaak niet duidelijk wordt of de klanten wisten van de dwang en minderjarigheid, nu dit voor de strafbaarstelling niet van belang is.³¹

Om meer zicht te krijgen op de kennis die klanten hebben over de uitbuitingssituatie is in de chatgesprekken uit het jaar 2022 middels een kwalitatieve onderzoeksmethode informatie verzameld en geanalyseerd. Hiervoor is in alle gesprekken van slachtoffers van seksuele uitbuiting en slachtoffers van zowel seksuele uitbuiting als criminele uitbuiting (n=188)

onderzocht in hoeverre de klant op de hoogte was van de minderjarigheid en/of dwang van het slachtoffer en welke rol hij of zij hierin zelf speelde. Om dit te bepalen is bijvoorbeeld gekeken naar de leeftijd van het slachtoffer ten tijde van de afspraken met de klanten, de aanwezigheid van de mensenhandelaar en zijn of haar relatie tot het slachtoffer, in hoeverre er (fysiek of seksueel) geweld is gebruikt door de klant, of er sprake was van dwang en/of chantage vanuit de klant en of het slachtoffer zelf heeft kenbaar gemaakt dat hij of zij gedwongen werd of niet wilde. Uit deze analyse blijkt dat in 43 gesprekken met slachtoffers naar voren komt dat klanten op de hoogte waren van de minderjarigheid of dwang van het betreffende slachtoffer.³² Daarbij is het belangrijk om aan te geven dat deze resultaten dienen te worden beschouwd als een ondergrens nu de hulpverleners niet specifiek naar deze informatie vragen. Bovendien hadden slachtoffers vaak meerdere klanten en vindt of vond de uitbuiting gedurende langere periode plaats.³³ In de meeste gevallen gaat het om een combinatie van twee of meer indicatoren (n=32) die erop wijzen dat de klant op de hoogte was van de dwang en minderjarigheid. In de bereidheid van de gesprekken blijkt

30 Nationaal Rapporteur, 2015.

31 De minderjarigheid van het slachtoffer is geobjectiveerd, waarmee wordt bedoeld dat het voor de strafbaarstelling niet uitmaakt of de klant weet had van de minderjarigheid of niet. Dit kan wel meespelen in strafoplegging.

32 In acht andere gesprekken zijn de onderzoekers van mening dat de klanten ten minste op de hoogte hadden moeten zijn van het feit dat het slachtoffer minderjarig was of gedwongen werd. Het gaat hierbij in zeven gevallen om minderjarige slachtoffers, waarvan er drie 14 jaar oud zijn. Vaak in combinatie met het feit dat de vrienden van de mensenhandelaar de betalende klanten zijn, en het daarom waarschijnlijk is dat zij weet hebben van de minderjarigheid van het slachtoffer. Omdat het in deze gesprekken echter niet kan worden vastgesteld dat de klanten hiervan weet hadden, is ervoor gekozen om deze niet mee te nemen in de analyse. Klanten die tot dit misbruik overgingen zijn uiteraard wel strafbaar volgens onder meer art. 248b Sr., art. 245 Sr. en art. 273g Sr.

33 In 18 van de 28 gesprekken waarin iets over de duur van de uitbuiting bekend is, geven slachtoffers aan langer dan een jaar in de uitbuitingssituatie te zitten.

bovendien dat de klant(en) niet alleen op de hoogte was van de minderjarigheid en of uitbuitingssituatie, maar ook actief participeerde in het uitvoeren van deze dwang.

In 23 gesprekken wordt bijvoorbeeld duidelijk dat het gaat om slachtoffers van een zéér jonge leeftijd. Het gaat in dat geval om slachtoffers in de leeftijd tot en met 13 jaar, maar in meerdere gevallen zelfs om jonger dan 10 jaar oud. Uit 28 gesprekken blijkt ook dat de mensenhandelaar zelf bij de afspraak aanwezig was, waarbij het in 22 gevallen gaat om een of beide (stief)ouders die de afspraak met de klant maken en ook zelf bij de afspraak aanwezig zijn. In de gevallen waarbij een ouder aanwezig is, gaat het meestal om zéér jonge slachtoffers. Klanten betalen daarbij het geld vaak direct aan de ouder, en zijn ervan op de hoogte dat het slachtoffer het kind is van die ouder. In meerdere gevallen plegen de ouder en betalende klant samen het seksueel misbruik.

Uit het onderzoek blijkt bovendien dat klanten niet alleen op de hoogte zijn van de minderjarigheid of de dwang, maar dat zij hierin vaak ook zelf actief participeren. In 24 gesprekken wordt bijvoorbeeld duidelijk dat de klant fysiek of seksueel geweld gebruikt tegenover het slachtoffer, vaak in overleg – of samen met – de mensenhandelaar. Meerdere slachtoffers spreken bijvoorbeeld over het feit dat zij geslagen of mishandeld zijn door klanten. Ook geven zij aan door klanten te zijn vastgebonden, te zijn opgesloten in een kamer of te zijn geblinddoekt. In diverse gesprekken geven slachtoffers ook aan dat er sprake is van (groeps)verkrachtingen waarbij klanten geweld gebruiken. In acht gevallen noemt het slachtoffer dat de klant het misbruik heeft gefilmd, waarbij soms ook bedreigd wordt om deze video's openbaar te maken als het slachtoffer niet meewerkt. In zes gevallen geven slachtoffers ook aan dat zij klanten hebben duidelijk gemaakt dat zij geen seks wilden, maar dat de klanten hen hiertoe toch dwongen met geweld of bedreiging. Daarbij gaat het om slachtoffers die dit verbaal hebben aangegeven, maar bijvoorbeeld ook om slachtoffers die tegenstribbelden of moesten huilen.

Bovenstaande bevindingen, hoewel verkennend van aard, wijzen op twee belangrijke inzichten. In de eerste plaats toont het aan dat een deel van de klanten kennis heeft van de uitbuiting van, vaak zeer jonge, slachtoffers van seksuele uitbuiting, en hierin soms ook actief participeert. Deze daders komen op dit moment nog niet – zichtbaar – in de strafrechtketen terug, althans niet in de context van mensenhandel. Zo zijn de voor dit onderzoek geanalyseerde zaken wezenlijk andere zaken dan degene die beschreven zijn in eerdere onderzoeken van klanten die voor art. 248b Sr. veroordeeld zijn, en waarbij de uitbuiting veel meer in een 'gereguleerde setting' lijkt plaats te vinden, zoals in een hotel of waarbij de klanten en slachtoffers via seksadvertentiewebsites in contact zijn gekomen. De huidige zaken lijken een veel sterkere relatie te hebben met zaken van seksueel misbruik met een betalingselement, hoewel daarvoor meer onderzoek daarvoor nodig is. Zo gaat het vaak ook om klanten die kennissen of vrienden zijn van het slachtoffer en vindt het misbruik vaak plaats in de woning van het slachtoffer, de mensenhandelaar of de klant. Gezien de ernst en lange duur van de zaken, de jonge leeftijd van de slachtoffers en het feit dat deze zaken niet in beeld lijken te komen, is het van belang dat er meer inzicht in en aandacht voor komt voor hoe deze specifieke groep klanten opereert en in contact komt met deze slachtoffers.

Ten tweede wijst het onderzoek ook op het belang van het in 2021 in werking getreden wetsartikel 273g Sr. dat gericht is op het strafbaar stellen van de persoon die weet of ernstige reden heeft om te vermoeden dat degene van wie hij seks koopt slachtoffer is van mensenhandel. Hierop staat een maximale gevangenisstraf van 4 jaar, of in het geval dat het een minderjarige betreft, zelfs zes jaar. Vanwege de noviteit van het wetsartikel is het op dit moment nog onduidelijk in hoeverre klanten sinds 2021 voor dit artikel vervolgd worden, maar het onderzoek laat zien dat er een relatief grote groep is die hiervoor in aanmerking komt en dat het een bruikbaar instrument kan zijn in de aanpak van mensenhandel.

Jongen verstrikt in crimineel circuit

Eind 2022 komt er een veertienjarige jongen op de chat. Hij vertelt hoe hij sinds kort het “criminele pad is opgegaan”. Hij komt met een concrete hulpvraag op de chat. Hij wil namelijk weten hoe hij kan stoppen met het plegen van criminele feiten nu hij bang is voor de gevolgen daarvan. De uitbuitingssituatie is ontstaan toen zijn vrienden van de voetbal hem voorstelde aan een groepje jongens. De jongen beschrijft op de chat hoe de criminele activiteiten waartoe hij gedwongen wordt over de maanden geleidelijk zijn ontwikkeld van het verkopen van joints op de sportclub tot het vervoeren van kilo’s cocaïne. Hij beschrijft hoe hij als loopjongen de taken moet oppakken waarbij hij een groot risico loopt opgemerkt en opgepakt te worden door de politie, terwijl de andere personen simpelweg het geld verdienen wat hij voor hen opbrengt.

3.2 Slachtoffers van criminele uitbuiting

In 2022 kwamen in totaal 19 bezoekers op de chat om te praten over criminele uitbuiting. Hiervan waren er 16 zelf slachtoffer. In 5 van de 19 gevallen ging het om een combinatie van criminele uitbuiting en seksuele uitbuiting.

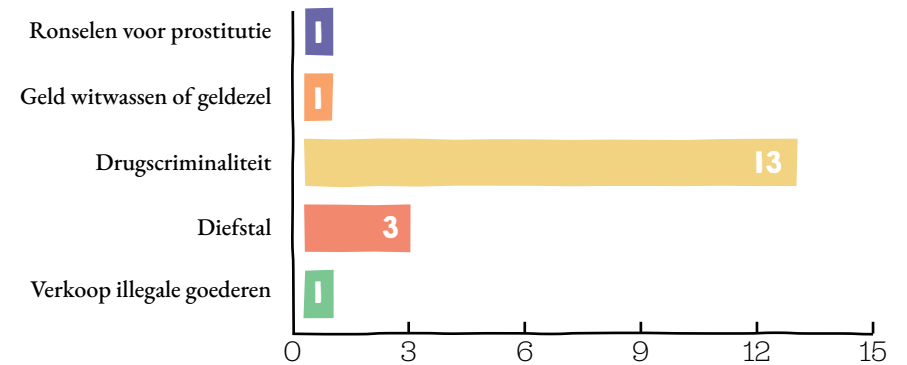
Wat is bekend over de slachtoffers van criminele uitbuiting?

- In 2022 kwamen 3 mannelijke en 15 vrouwelijke slachtoffers van criminele uitbuiting in beeld van de chat. Zoals te zien is in Figuur 4 zijn alle slachtoffers van zowel seksuele als criminele uitbuiting vrouw. De slachtoffers van uitsluitend criminele uitbuiting zijn overwegend vrouwen (n=10) en in mindere mate mannen (n=3). Eén slachtoffer van uitsluitend criminele uitbuiting heeft als geslacht ‘neutraal’ aangegeven.
- Het jongste slachtoffer van criminele uitbuiting was 12 jaar oud en het oudste slachtoffer was 26 jaar oud. De gemiddelde leeftijd van de slachtoffers was **19 jaar** (de mediaan is 17 jaar). Van de 19 slachtoffers was 55,6% minderjarig.
- De criminele uitbuiting bestond bij 13 slachtoffers uit het **vervoeren en/of verhandelen van drugs** en drie slachtoffers werden gedwongen tot het plegen van diefstal. Andere beschreven vormen van criminaliteit zijn witwassen en ronselen voor de prostitutie.
- In 16 chats (84,2%) bevond het slachtoffer zich op het moment van het eerste contact met een hulpverlener van de chat in een **acuut onveilige situatie**.
- De duur van de uitbuiting was in 3 gevallen drie tot 12 maanden. 2 chatters werden of zijn **een tot twee jaar lang uitgebuit**. In 2 gesprekken werd aangegeven dat het slachtoffer al **langer dan twee jaar is of wordt uitgebuit**.

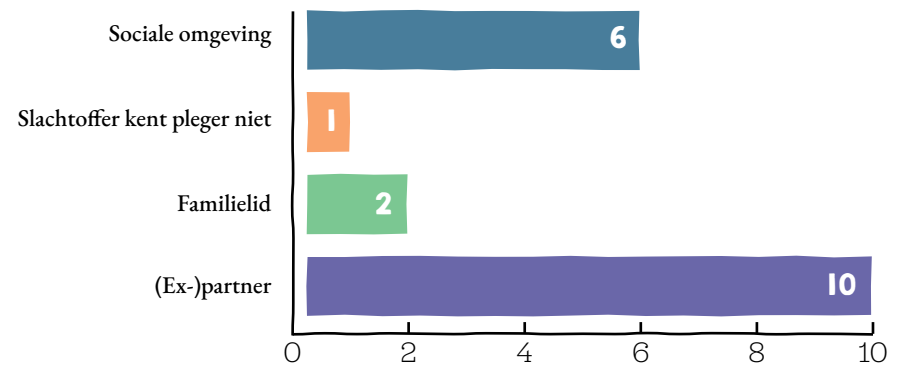

- Wanneer een bezoeker een plegger noemde, ging het meestal om een (ex-)partner van het slachtoffer ($n = 10$), gevolgd door een **iemand uit de sociale omgeving** ($n = 6$) en een **familielid** van het slachtoffer ($n = 2$). Wanneer het een persoon uit de sociale omgeving van het slachtoffer betrof, ging het voornamelijk om vrienden van het slachtoffer. Wanneer de dader uit de familiale kring kwam, betrof het in één geval de moeder van het slachtoffer. In het andere geval is onbekend op welke manier de dader familie van het slachtoffer was.
- In 6 van de 19 chatgesprekken gaf de bezoeker aan dat er sprake is van **meerdere pleggers** die bij de uitbuiting betrokken waren. In 2 gevallen waren er meerdere slachtoffers.

Figuur 12. Vormen van criminele uitbuiting (n = 19)

Figuur 13. Slachtoffer-daderrelatie bij criminele uitbuiting (n = 19)

Hoofdstuk 4

Conclusie

In 2021, het meest recente jaar waarover de cijfers bekend zijn, kwamen 791 van de naar schatting³⁴ jaarlijks 5.000 slachtoffers van mensenhandel in beeld van de Nederlandse autoriteiten.³⁵ Daarbij ging het slechts in 50 gevallen om minderjarige slachtoffers van binnenlandse seksuele uitbuiting. Dit betekent dat deze groep nagenoeg uit beeld is verdwenen. Het zicht op mensenhandel is al jarenlang zeer beperkt en zelfs verslechterd sinds de implementatie van de Algemene verordening gegevensverwerking (AVG). Hierdoor zijn meldende instanties (nog) terughoudender geworden om slachtoffers bij CoMensha te melden, vooral als het (minderjarige) Nederlandse slachtoffers betreft. Het is hierdoor de vraag in hoeverre de officiële registraties nog een accurate weerspiegeling zijn van de daadwerkelijke problematiek in Nederland.³⁶

Dit is een zorgelijke constatering. Kennis over wie de slachtoffers van mensenhandel zijn, biedt namelijk belangrijke handvatten voor het ontwikkelen van effectief beleid om mensenhandel tegen te gaan. Het is om die reden dan ook van groot belang (beter) zicht te krijgen op de slachtoffers van mensenhandel in Nederland. Dit rapport, dat dit jaar voor de vierde keer is verschenen, heeft dan ook als voornaamste doel om aanvullend inzicht te verschaffen in de slachtoffer- en dadergroepen van mensenhandel, en vooral op die groep die buiten het zicht van de officiële registraties blijven.

In 2022 kwamen 229 unieke bezoekers op Chat met Fier met een hulpvraag over mensenhandel. In 199 gevallen betrof het daarbij een slachtoffer van mensenhandel, waarbij het 183 keer ging om een slachtoffer van seksuele uitbuiting en 19 keer ging om een slachtoffer van (ook) criminele uitbuiting. Slachtoffers op Chat met Fier waren voornamelijk meisjes of vrouwen. Deze

slachtoffers zijn beduidend jonger dan slachtoffers die voorkomen in de officiële registraties.³⁷ Ruim 40% van de slachtoffers was minderjarig en bijna een vijfde was zelfs vijftien jaar of jonger. Circa 70% van de slachtoffers zat tijdens het eerste chatgesprek nog in een uitbuitingssituatie en voor ruim de helft gold dat deze situatie al langer dan een jaar duurde. Dit betekent dat veel van de slachtoffers zelf nog jonger zijn op het moment dat de uitbuitingssituatie aanvangt. Tot slot gaf ruim de helft van de slachtoffers aan dat zij op de chat voor de allereerste keer spraken over de situatie waarin zij zich bevonden (*first disclosure*). Bij slachtoffers die wel al eerder iemand in vertrouwen hadden genomen over hun situatie betrof het vaak een vriend of familielid en geen officiële instantie. Dit wijst uit dat een groot deel van de slachtoffers die in beeld komen van Chat met Fier (nog) nergens anders in beeld zijn, niet voorkomen in de officiële registraties en geen andere bescherming en ondersteuning krijgen.

In de analyse van de chatgesprekken vallen de volgende thema's op.

Afname aantal slachtoffers op de chat

In 2022 kwamen minder bezoekers op Chat met Fier met een hulpvraag over mensenhandel dan in voorgaande jaren. Meerdere onderliggende factoren liggen mogelijk ten grondslag aan deze daling en het betekent dan ook niet dat er daadwerkelijk minder slachtoffers van mensenhandel in Nederland waren in het afgelopen jaar. In de eerste plaats zijn er in 2022, in tegenstelling tot voorgaande jaren, geen (grootschalige) bewustwordingscampagnes geweest rondom Chat met Fier. Het gebrek aan zichtbaarheid lijkt derhalve te hebben geresulteerd in een verminderd aantal hulpvragers. Bovendien is het online hulpverleningslandschap

34 Van Dijk, Cruyff & Van der Heijden, 2021.

35 Nationaal Rapporteur 2022a.

36 Dit is een vraag die de Nationaal Rapporteur zelf ook opwerpt (2019, p 162).

37 Over de periode 2016-2020 lag de gemiddelde leeftijd van slachtoffers van binnenlandse seksuele uitbuiting op 25 jaar. Nationaal Rapporteur, 2021, p. 37.

– naar aanleiding van de coronamaatregelen, waarbij de reguliere, fysieke hulpverlening niet of slecht bereikbaar was – in de afgelopen jaar vergroot en zijn er meer online hulpaanbieders gekomen. Het is mogelijk dat een deel van de slachtoffers van mensenhandel hierdoor bij andere online hulpaanbieders in beeld is gekomen. Tot slot is er in 2022, mede naar aanleiding van de aflevering van Boos over de misstanden bij de Voice veel maatschappelijke aandacht en zichtbaarheid geweest voor seksueel geweld en misbruik. Het is mogelijk dat deze aandacht deels ten koste is gegaan van de aandacht voor mensenhandel, waardoor minder slachtoffers zijn geïnformeerd over het bestaan van mensenhandel en mogelijkheden tot hulp. Uit de volgende rapportage zal moeten blijken of het aantal slachtoffers in 2023 weer op hetzelfde niveau ligt als in de jaren 2019-2021, waarbij het aantal bezoekers stabiel bleef. Desalniettemin blijkt uit het onderzoek dat het aantal van 83 minderjarige Nederlandse slachtoffers van mensenhandel dat in 2022 via de chat in beeld komt, nog altijd hoger is dan de aantallen die worden geregistreerd in de officiële statistieken.³⁸ Bovendien lukt het via de chat om met specifieke slachtoffergroepen in contact te komen die via andere wegen niet worden bereikt. Deze bevindingen tonen dan ook het belang van online hulpverlening, maar benadrukken daarbij ook de blijvende noodzaak van bewustwordingscampagnes en zichtbaarheidsinitiatieven om slachtoffers effectief te kunnen bereiken en te ondersteunen.³⁹

38 In de rapportage van de Nationaal Rapporteur wordt alleen aangegeven dat er 50 minderjarige slachtoffers van binnenlandse seksuele uitbuiting geregistreerd waren in 2021, het meest recente jaar. Hoeveel minderjarige slachtoffers van criminele uitbuiting in beeld kwamen, wordt niet vermeld. Nationaal Rapporteur, 2022a, p. 7. 83-8-75.

39 In dit kader is de motie van Kuik en van der Graaf uit 2021 relevant die de regering verzoekt om voor de komende jaren een plan uit te werken om de minst zichtbare groep van slachtoffers van mensenhandel en uitbuiting beter in beeld te krijgen, in het bijzonder door middel van ondersteuning via anonieme chatfuncties. Zie Kamerstuk 3570, nr. 50, d.d. 26 november 2020.

Nieuw licht op rol klanten van slachtoffers mensenhandel

Voor dit onderzoek is een verkennende kwalitatieve analyse uitgevoerd naar de achtergrond van ‘klanten’⁴⁰ die seks kopen van (minderjarige) slachtoffers van mensenhandel en hun rol in en kennis over de mensenhandelsituatie. Uit het onderzoek blijkt dat uit ten minst 43 van de 188 slachtoffergesprekken blijkt dat klanten op de hoogte waren van de minderjarigheid of uitbuiting van het betreffende slachtoffer. Bovendien geldt dat de meerderheid van deze klanten ook actief participeerde in het uitvoeren van deze dwang. Ook geldt dat de meerderheid van de slachtoffers meer dan één klant had en de uitbuitingperiode vaak (al) langer dan een jaar plaatsvond. Daarbij vormen de 43 gesprekken bovendien een ondergrens, aangezien hulpverleners niet specifiek naar deze informatie vragen op de chat.

Voor zover bekend is dit daarmee de eerste verkenning naar Nederlandse klanten die misbruik maken van slachtoffers van mensenhandel dat gebaseerd is op andere data dan informatie uit de strafrechtketen.⁴¹ De analyse werpt dan ook een nieuw licht op de assumptie dat klanten vaak onbewust zijn van de minderjarigheid of de gedwongen omstandigheden waarin slachtoffers van mensenhandel hun werk uitvoeren. Een assumptie die voortkomt uit eerder onderzoek gebaseerd op informatie uit de strafrechtketen, waarbij vaak niet kan worden bewezen dat de klanten bewust op zoek waren naar een minderjarigen of een slachtoffer van mensenhandel, noch dat zij hiervan op de hoogte waren.⁴² Ook uit de slachtofferverklaringen binnen de voor deze onderzoeken geanalyseerde opsporingsonderzoeken wordt vaak niet duidelijk of de klanten wisten van de dwang en minderjarigheid.

40 Klanten die seksueel misbruik maken van een (minderjarig) slachtoffer van mensenhandel zijn strafbaar via onder meer art. 248b Sr. of art. 273g Sr. In gevallen dat het slachtoffer vijftien jaar of jonger is dan een klant ook vervolgd worden voor andere artikelen, zoals bijvoorbeeld art. 245 Sr.

41 Zie bijvoorbeeld: Nationaal Rapporteur (2015) en het nog te publiceren rapport van CKM naar de achtergrond en modus operandi van klanten die seks kopen van minderjarigen (2023 verwacht).

42 Zo blijkt bijvoorbeeld uit het rapport dat de rechter slechts bij 1 van de 24 verdachten in de Valkenburgse Zedenzaak tot de conclusie kwam dat deze bewust op zoek was naar een minderjarige. Nationaal Rapporteur, 2015, p. 60-61.

Uit de analyse die voor dit onderzoek is uitgevoerd komt daarentegen ontegenzeggelijk naar voren dat een deel van de betrokken klanten wel degelijk weet heeft van het feit dat er sprake was van minderjarigheid en dwang. In meerdere gevallen participeren klanten zelfs actief in het uitvoeren van deze dwang. Zo spreken 23 slachtoffers over klanten die fysiek en/of seksueel geweld gebruiken, soms zelfs met gebruik van wapens of in groepsverband. Ook geven slachtoffers aan dat zij door klanten zijn vastgebonden of opgesloten of dat het seksueel misbruik door klanten is gefilmd en de slachtoffers hiermee vervolgens onder druk zijn gezet. Verder geven slachtoffers aan dat zij vertelden dat zij niet wilden of tegenstribbelden, maar dat de klant de afspraak desondanks – en tegen hun wil - heeft doorgezet. Ook kan niet worden voorbijgegaan aan de jonge leeftijd van de slachtoffers die in dit onderzoek naar voren komen. In 23 van de 43 gesprekken betreft het een slachtoffer dat, ten tijde van de eerste afspraken, jonger was dan dertien jaar, en in meerdere gevallen zelf jonger was dan tien jaar oud. Bovendien zijn er vaak onmiskenbare signalen aanwezig met betrekking tot de situatie en locatie die duiden op dwang. Zo spreken slachtoffers bijvoorbeeld over het feit dat afspraken plaatsvonden in hun slaapkamer in het ouderlijk huis, vaak onder toezicht van de ouders van slachtoffers die hun eigen kinderen hiertoe dwongen. Ook bevonden slachtoffers zich soms in afgesloten kamers en waren de mensenhandelaren tijdens de afspraak vaak aanwezig in dezelfde ruimte. In de meeste gesprekken (n=32) ging het bovendien om een combinatie van een of meerdere van bovengenoemde indicatoren die erop wijzen dat de klant op de hoogte was van de dwang en minderjarigheid.

De bevindingen uit deze analyse, hoewel verkennend van aard, zetten het heersende beeld van de klant als onwetende betrokkene bij de mensenhandelsituatie op losse schroeven. De analyse toont een verontrustend beeld van een bestaande groep klanten met kennis over en betrokkenheid bij de dwang en mensenhandel. Bovendien lijkt het te gaan om andere daders dan degene die op dit moment in beeld komen van de strafrechtketen. De slachtoffers op de chat lijken bijvoorbeeld veel vaker buiten de ‘reguliere setting’, zoals in hotels of via seksadvertentiewebsites, te worden uitgebuit of aangeboden. Het gaat bijvoorbeeld om klanten die in een meer gesloten setting handelen. Bijvoorbeeld omdat ze kennissen of vrienden zijn van de mensenhandelaar en het misbruik vindt ook vaak plaats in de woning van het slachtoffer, de mensenhandelaar of de klant. Het type zaken lijkt dan ook meer

overeenkomsten te hebben met zaken van seksueel misbruik, waarbij hier ook een betalingselement aanwezig is. Vanwege de ernst van de situatie is het van belang dat snel meer zicht komt op wie deze klanten zijn en hoe zij opereren.

Daarnaast zijn de bevindingen ook relevant in het kader van het in 2021 in werking getreden wetsartikel 273g Sr. dat gericht is op het strafbaar stellen van de persoon die weet of ernstige reden heeft om te vermoeden dat degene van wie hij seks koopt slachtoffer is van mensenhandel. Op dit moment is nog niet bekend hoe vaak klanten voor dit delict vervolgd worden, maar het huidige onderzoek laat zien dat er voldoende gronden bestaan om de strafrechtelijke pijlen te richten op deze klanten.

Slachtoffers op de chat worden lang uitgebuit

Het huidige onderzoek laat opnieuw zien dat slachtoffers die op Chat met Fier komen zich vaak al zeer lange tijd in een uitbuitingssituatie bevinden. Bijna de helft van de slachtoffers van seksuele uitbuiting geeft aan dat zij al langer dan twee jaar wordt uitgebuit en bijna één op de vijf stelt dat dit zelfs al langer dan vijf jaar duurt. Hoewel er slechts beperkte kennis bestaat over de uitbuitingsduur van slachtoffers van mensenhandel die wél in beeld zijn van de autoriteiten, lijkt het er op dat slachtoffers op de chat veel langer worden uitgebuit dan de slachtoffers die voorkomen in de officiële registraties. Zo blijkt uit onderzoek van het CKM naar de uitbuiting van 39 slachtoffers van binnenlandse seksuele uitbuiting die in opsporingsonderzoeken van de politie voorkwamen dat de gemiddelde uitbuitingsduur 9 maanden was.⁴³ Voor minderjarige slachtoffers was de uitbuitingsperiode bovendien korter.

Voorname legt niet alleen bloot dat de slachtoffers die de chat benaderen vastzitten in langdurige en structurele situaties van uitbuiting, maar werpt ook de vraag op hoe het komt deze slachtoffers minder goed lijken te worden opgemerkt door signalerende instanties, zoals hulpverleningsorganisaties en opsporingsinstanties. In het afgelopen jaar werd deze constatering reeds gedaan,

⁴³ CKM 2021b, p. 60-61.

hetgeen resulteerde in een aanbeveling aan de staatssecretaris van Justitie en Veiligheid om te investeren in het opdoen van specifieke kennis over de kwetsbare groepen die buiten het beeld van de autoriteiten blijven en deze kennis om te zetten in acties gericht op bewustwording, signalering en bescherming. Het feit dat al vier jaar op rij een groep slachtoffers in beeld van Chat met Fier komt die structureel en langdurig wordt uitgebuit, maar niet zichtbaar is in de officiële registraties, maakt dan ook dat deze groep als prioriteit in de aanpak van mensenhandel moet worden beschouwd. Dit betekent dan ook dat de aanbeveling in het vorige rapport onverkort van kracht blijft.

Ouders als mensenhandelaren grote blinde vlek in aanpak seksuele uitbuiting

Het huidige onderzoek onderstreept tot slot opnieuw een verontrustend beeld: ouders die in aanzienlijke mate betrokken zijn bij het seksueel uitbuiten van hun eigen kinderen. Dit fenomeen, dat nu voor de vierde keer op rij uit het onderzoek naar Chat met Fier naar voren komt, baart grote zorgen. Uit een verkennende analyse blijkt dat er in de periode 2019-2022 ruim 900⁴⁴ gesprekken met unieke slachtoffers van seksuele uitbuiting zijn gevoerd.⁴⁵ In maar liefst 98 van deze gesprekken bleek daarbij dat één of beide ouders betrokken was bij de uitbuiting van hun eigen kind(eren). Hierbij gaat het merendeels om de biologische vader of moeder, maar ook stief- of pleegouders blijken in sommige gevallen betrokken te zijn bij deze vorm van mensenhandel. In totaal waren hierbij ruim 100 slachtoffers betrokken. De slachtoffers zijn zeer jong. Maar liefst circa een derde van hen is veertien jaar of jonger. Ongeveer vier op de vijf slachtoffers bevindt zich op het moment van chatten nog in de uitbuitingssituatie en ruim 70% van de slachtoffers vertelt op de chat voor het eerst over de situatie waarin zij vastzitten. Slachtoffers bevinden zich bovendien vaak al lange tijd in een uitbuitingssituatie. Twee derde geeft aan al langer dan een jaar uitgebuit te worden en ruim een kwart zelfs vijf jaar of langer. Dit betekent dat de seksuele uitbuiting vaak al op zéér jonge leeftijd start.

44 Dit zijn het aantal unieke slachtoffers van seksuele uitbuiting over deze periode.

45 Voor deze analyse is gekeken naar variabelen die zijn verzameld over slachtoffers die in de periode 2019-2022 op Chat met Fier hebben gechat en daarbij aangaven door een of beide (stief- of pleeg)ouders seksueel te zijn uitgebuit.

Hoewel er in de afgelopen tien jaar enkele gevallen in de media⁴⁶ zijn beschreven, waarin kinderen, vaak minderjarig, door hun eigen ouders seksueel zijn uitgebuit, komen er voor zover bekend tot op heden slechts zeer sporadisch ouders in beeld van de autoriteiten. Zo stelde de politie in reactie op bevindingen uit een eerder rapport van het CKM dat zij ouders inderdaad soms tegenkomen als dader, maar niet in de omvang die in het rapport naar voren komt.⁴⁷ Ook uit de Dadermonitor mensenhandel lijkt naar voren te komen dat vooral andere daders in beeld komen. Zo is de gemiddelde leeftijd van veroordeelde mensenhandelaren van binnenlandse seksuele uitbuiting 29 jaar, en is zelfs een derde jonger dan 23.⁴⁸ Dit lijkt erop te duiden dat het hierbij vaak niet om ouders gaat. Dat ouders wel degelijk relatief vaak als dader van mensenhandel betrokken zijn, blijkt echter ook andere landen voor te komen. Zo is er in de Verenigde Staten al langer aandacht voor en zicht op ouders die hun eigen kinderen uitbuiten, en vormen zij al jarenlang een aanzienlijk deel van de daderpopulatie.⁴⁹ In de afgelopen jaren zijn er ook in landen als Duitsland,⁵⁰ België,⁵¹ Italië,⁵² en Griekenland⁵³ zaken geweest waarin kinderen door hun (stief-

46 Een zoekslag op Google brengt bijvoorbeeld de volgende zaken aan het licht die in de afgelopen jaren in de Nederlandse media verschenen: <https://www.rtlnieuws.nl/editie/nl/artikel/2631696/vader-biedt-dochter-aan-voor-seks-eis-2-jaar-cel>; <https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Gerechtshoven/Gerechtshof-Den-Haag/Nieuws/Paginas/15-jaar-voor-vader-wegens-seksueel-misbruik-en-mensenhandel-van-zijn-3-dochters.aspx>; <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/4599241/taakstraf-voor-moeder-die-dochter-aanbood-voor-seks>; https://www.waldnet.nl/wn/nieuws/72862/Oentsjerker_biedt_dochter_aan_als_prostituee_vier_jaa_r_cel_en_tbs_.html; <https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Rechtbanken/Rechtbank-Zeeland-West-Brabant/Nieuws/Paginas/uitspraak-zeeuwse-zedenzaak.aspx> (geraadpleegd op 18 augustus 2023).

47 Brief van de staatssecretaris van justitie en veiligheid van 15 september 2021 met het onderwerp appreciatie rapport Onzichtbare slachtoffers van mensenhandel 2020.

48 Nationaal Rapporteur 2022b, p. 100.

49 Zie bijvoorbeeld Cole & Anderson 2013; Reid et al. 2015; Sprang & Cole 2018; Allert et al. 2022; White et al. 2023.

50 <https://www.faz.net/aktuell/gesellschaft/kriminalitaet/mutter-und-neuer-partner-zwingen-tochter-zur-prostitution-18692433.html>; <https://www.berliner-zeitung.de/mensch-metropole/crime-minderjaehrige-in-berlin-auf-dem-strich-warum-bist-du-so-spaet-noch-unterwegs-li.251647>. (geraadpleegd op 28 augustus 2023).

51 https://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20210901_93053709 (geraadpleegd op 28 augustus 2023).

52 <https://www.tageszeitung.it/2018/02/20/mutter-als-zuhaelterin/> (geraadpleegd op 28 augustus 2023).

53 <https://www.ekathimerini.com/news/1195508/mother-accused-of-abetting-pedophiles/> (geraadpleegd op 28 augustus 2023).

of pleeg)ouders seksueel werden uitgebuit, wat laat zien dat het een fenomeen is dat breder voor lijkt te komen.

Ondanks herhaalde aandacht vanuit het CKM voor deze problematiek, via onder meer aanbevelingen tot het vergroten van het inzicht in en aandacht voor de problematiek, is er tot op heden weinig vooruitgang geboekt. De omvang van deze groep en het feit dat dit patroon stabiel blijft binnen de chatgegevens, laat echter zien dat ouders die hun eigen kinderen uitbuiten een van de grootste blinde vlekken vormt binnen zowel de slachtoffer- als de dadergerichte aanpak van seksuele uitbuiting. Het gaat hier immers niet alleen om daders die buiten beeld blijven, maar ook om groepen jonge en zeer kwetsbare slachtoffers die niet worden gesignaleerd en beschermd. Meer inzicht in de achtergrond en werkwijze van deze ouders, de klanten die van de slachtoffers misbruik maken en de manier waarop zij met elkaar in contact komen, is dan ook een noodzakelijke eerste stap voor het vormgeven van een effectieve aanpak en voor het ontwerpen van passende interventies.

Zien we veranderingen op basis van eerdere aanbevelingen?

In het vorige rapport⁵⁴ zijn drie aanbevelingen gedaan. In de eerste plaats is de staatssecretaris van Justitie en Veiligheid aanbevolen om te investeren in het vergaren van specifiek kennis over de grote groepen kwetsbare slachtoffers van mensenhandel die al jarenlang vastzitten in hun mensenhandelsituatie en niet in beeld komen bij de autoriteiten, en acties in te zetten gericht op bewustwording, signalering en bescherming. In reactie op de aanbeveling heeft de toenmalig staatssecretaris aangegeven dat er diverse trajecten lopen met betrekking tot het vergroten van de zichtbaarheid van slachtoffers van mensenhandel, en dat het beschermen van kwetsbare jongeren een speerpunt wordt in het nieuwe programma Samen tegen Mensenhandel.⁵⁵ Op het moment van schrijven is dit programma echter nog in ontwikkeling. Gezien reeds voor het vierde jaar op rij

nieuwe slachtoffers van mensenhandel op Chat met Fier komen die aangeven langdurig en structureel te worden uitgebuit, blijft deze aanbeveling daarmee onverkort van kracht.

Ten tweede werd de staatssecretaris van Justitie en Veiligheid aanbevolen om de rol van anonieme online hulpverlening in de aanpak van mensenhandel te versterken met het doel dat slachtoffers de hulp en bescherming krijgen waar ze recht op hebben. Deze aanbeveling sluit aan op de aangenomen motie van Kuik en van der Graaf uit 2020 die de regering verzoekt om voor de komende jaren een plan uit te werken om de minst zichtbare groep van slachtoffers van mensenhandel en uitbuiting beter in beeld te krijgen, in het bijzonder door middel van ondersteuning van anonieme chatfuncties.⁵⁶ Mede naar aanleiding hiervan heeft het Verwey-Jonker Instituut in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport onderzoek uitgevoerd naar de vindbaarheid, toegankelijkheid en waardering van het laagdrempelig online hulpaanbod voor slachtoffers en plegers van geweld in en afhankelijkheidssituaties, waaronder mensenhandel. Dit rapport is in 2023 gepubliceerd.⁵⁷ Het onderzoek komt tot de conclusie dat het zoeken naar hulp een complex en langdurig proces is voor slachtoffers van geweld in afhankelijkheidssituaties, maar dat zowel online laagdrempelige als online specialistische hulpverlening hierbij een belangrijke rol kunnen spelen. Het rapport vormt daarmee een mooi startpunt voor het ontwikkelen van verdere initiatieven, maar het is belangrijk dat de vertaalslag richting de praktijk, en in het bijzonder naar de aanpak van mensenhandel, op korte termijn ook wordt gemaakt.

54 CKM, 2022b.

55 Beleidsreactie van de staatssecretaris op het CKM rapport Onzichtbare slachtoffers van mensenhandel in 2021, d.d. 8 november 2022.

56 Kamerstuk 3570, nr. 50, d.d. 26 november 2020..

57 Verwey-Jonker, 2023.

Met betrekking tot het versterken van het online hulpverleningsaanbod in de aanpak van mensenhandel is het CKM in opdracht van het ministerie van Justitie en Veiligheid in 2023 begonnen met een tweejarige pilot gericht op het ontwikkelen van een landelijk, online hulpplatform voor jongeren (tot en met 23 jaar) die geronseld dreigen te worden of geronseld zijn voor criminaliteit, of vastzitten en gedwongen worden tot (verdere) criminaliteit. Het doel hiervan is het creëren van een veilige omgeving waar deze jongeren terecht kunnen voor hulp en bescherming, en om het zicht te vergroten op de aard en omvang van criminele uitbuiting in Nederland. Het platform zal in 2023 operationeel zijn.

Tot slot is de staatssecretaris van Justitie en Veiligheid aanbevolen om te investeren in onderzoek naar seksuele uitbuiting door ouders. De staatssecretaris heeft in reactie aangegeven dat de bevindingen haar grote zorgen baren en dat zij in gesprek gaat met het CKM over de mogelijkheid en meerwaarde tot onderzoek naar deze problematiek.⁵⁸ In het voorjaar van 2023 heeft inderdaad een gesprek

plaatsgevonden naar aanleiding van de bevindingen tussen het ministerie en het CKM, maar er is vooralsnog geen zicht op concrete vervolgstappen. Reeds eerder, in september 2021, stelde de toenmalige staatssecretaris van Justitie en Veiligheid dat het departement werkt aan een plan dat zich richt op de minst zichtbare groep slachtoffers van mensenhandel, namelijk kwetsbare jongeren, en dat de rol van ouders hierin ook expliciet zou worden meegenomen.⁵⁹ Op dit moment is onduidelijk wat de stand van zaken van dit plan is en in hoeverre ouders als daders worden meegenomen in de herziening van het programma Samen tegen Mensenhandel. Gezien de ernst van het delict, en het feit dat dit jaar voor het vierde jaar op rij blijkt dat ouders een belangrijke – maar onzichtbare – dadergroep zijn, geldt deze aanbeveling onverkort.

58 Beleidsreactie van de staatssecretaris op het CKM rapport Onzichtbare slachtoffers van mensenhandel in 2021, d.d. 8 november 2022.

59 Beleidsreactie van de staatssecretaris op het CKM rapport Onzichtbare slachtoffers van mensenhandel in 2020, d.d. 15 september 2021.

Hoofdstuk 5

Aanbevelingen

Mensenhandel is een grove inbreuk op de fysieke, psychische en seksuele integriteit van slachtoffers. In Nederland worden jaarlijks ongeveer 5.000 personen slachtoffer van mensenhandel. Circa 30% hiervan heeft de Nederlandse nationaliteit en 2% is minderjarig.⁶⁰

Slechts één op de zes slachtoffers komt in beeld van de Nederlandse autoriteiten, en met name (minderjarige) Nederlandse slachtoffers van seksuele uitbuiting blijven uit het zicht. Via Chat met Fier is het dit jaar opnieuw gelukt om in contact te komen met een grote groep slachtoffers die nog nergens anders in beeld is. In totaal kwamen in 2022 229 Nederlandse slachtoffers van mensenhandel in beeld van de Chat met Fier, waarvan 40% minderjarig was. Ruim de helft vertelden op de chat voor het eerst over hun situatie. Op deze manier draagt Chat met Fier niet alleen direct bij aan het ondersteunen van verborgen slachtoffergroepen van mensenhandel, maar genereert het ook inzicht in de trends en ontwikkelingen voor het vormen van effectief beleid.

De bevindingen van dit onderzoek resulteren in 3 aanbevelingen.

1. Politieke onzekerheid mag aanpak mensenhandel niet schaden

Vanuit de politiek is er in de afgelopen jaren in toenemende mate aandacht gekomen voor mensenhandel, en heeft het thema zelfs een prominente plek gekregen in het regeerakkoord van het Kabinet Rutte IV. In de afgelopen twee jaar is er als gevolg hiervan hard gewerkt aan een continuering en herziening van het Rijksbrede programma Samen tegen Mensenhandel, waarin een breed scala aan maatregelen zal worden opgenomen om de aanpak van mensenhandel ook in de toekomst blijvend te versterken. Op het moment van schrijven is de herziening van het actieprogramma echter nog in ontwikkeling, en met de val van het Kabinet Rutte IV, en de nieuwe verkiezingen die op 22 november van dit jaar zullen plaatsvinden, is er dan ook een onzekere periode aangebroken als het gaat om de prioritering en continuering van de aanpak van mensenhandel in Nederland.

Deze onzekerheid richt zich in de eerste plaats op het huidige demissionair kabinet, en op de vraag op welke wijze zij zich in de nog te resteren periode tot het onderwerp zullen verhouden. Naast de vraag wat de val van het kabinet betekent voor de herziening van het actieprogramma Samen tegen Mensenhandel, lopen er op dit moment bijvoorbeeld ook twee wetsvoorstellen, te weten het Wetsvoorstel seksuele misdrijven en het Wetsvoorstel regulering sekswerk, waarvan de behandeling op het moment van schrijven onzeker is geworden.

De onzekerheid omtrent de aanpak van mensenhandel richt zich ook op de verdere toekomst. Sinds de installatie van het Kabinet Rutte IV is er vanuit het ministerie van Justitie en Veiligheid – in samenwerking met tal van andere departementen en organisaties betrokken bij de aanpak van mensenhandel – hard gewerkt aan

60 Van Dijk, Cruyff & Van der Heijden, 2021.

een herziening van het programma Samen tegen Mensenhandel. Bovendien is er voor het eerst structureel geld vrijgemaakt voor het uitvoeren van maatregelen die in dit programma zullen worden opgenomen. Het is de vraag in hoeverre een volgend kabinet zal voortborduren op deze inspanningen en zich zal inzetten voor de nog blijvende uitdagingen waarvoor Nederland gesteld staat, zoals:

- Het vergroten van het zicht op de groep minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting die al jarenlang vrijwel volledig uit beeld is verdwenen;
- Het identificeren, opsporen en vervolgen van daders van criminele uitbuiting en het signaleren en beschermen van slachtoffers van deze vorm van mensenhandel;
- Het beter in beeld krijgen en aanpakken van ouders die betrokken zijn bij de uitbuiting van hun eigen kinderen, en het beschermen van deze slachtoffers;
- Het aanpakken van de vraagzijde van betaalde seks met een (minderjarige) slachtoffers van seksuele uitbuiting;
- Het betrekken van internetbedrijven, seksadvertentieplatforms en sociale mediaplatforms bij de aanpak van mensenhandel en het voorkomen dat slachtoffers online worden geronseld, gedwongen en uitgebuit

De bevindingen van dit rapport – en de ernst en omvang van mensenhandel in Nederland – tonen aan dat mensenhandel helaas nog altijd een realiteit is in Nederland en, de vaak zeer jonge, slachtoffers nog dagelijks de verschrikkingen van hun uitbuitingssituatie ondergaan. Slachtoffers zijn niet gebaat bij politieke onzekerheid. Zij hebben tastbare steun, bescherming en kansen nodig om hun leven op te bouwen. Het verleden heeft helaas te vaak laten zien dat de aanpak van mensenhandel broos is, en dat iets waarvan het jarenlang heeft geduurd om op te bouwen, snel kan afbrokkelen als prioriteit, daadkracht en middelen verdwijnen. Met jaarlijks 5.000 slachtoffers van mensenhandel is het dan ook essentieel dat de aanpak van mensenhandel niet lijdt onder politieke onzekerheid, maar zowel op de korte als op de lange termijn onverkort prioriteit houdt.

Dit leidt tot de volgende aanbeveling:

Het demissionair kabinet Rutte IV en het nog te vormen kabinet worden aanbevolen om zich onverminderd in te spannen voor de blijvende uitdagingen in de aanpak van mensenhandel.

2. Pak klanten aan die moedwillig misbruik maken van (minderjarige) slachtoffers van mensenhandel

Uit het huidige onderzoek blijkt dat een aanzienlijk deel van de klanten van de slachtoffers op Chat met Fier op de hoogte is van het feit dat zij van doen hebben met een, vaak zeer jong, slachtoffer van seksuele uitbuiting, maar de afspraak toch doorzetten. Bovendien participeert het merendeel van deze klanten ook actief in het uitoefenen van deze dwang. Het gaat hierbij om klanten die tegen

betaling seks hebben met een slachtoffer jonger dan 13 jaar oud – in diverse gevallen zelfs 10 jaar oud, om klanten die slachtoffers vastbinden, opsluiten, verkrachten of mishandelen of op andere manieren fysiek of seksueel geweld aandoen, klanten die weten dat zij van doen hebben met een minderjarig kind van de mensenhandelaar, om klanten die de afspraak doorzetten terwijl de mensenhandelaar in dezelfde ruimte is, het misbruik filmen en het slachtoffer hier vervolgens mee chanteren of die doorgaan terwijl het slachtoffer aangeeft dit niet te willen of tegenstribbelt. In de meeste gevallen (n=32) gaat het bovendien om een combinatie van twee of meer van bovengenoemde situaties.

De bevindingen uit dit onderzoek tonen daarmee aan dat een deel van de klanten een actieve bijdrage heeft bij het in standhouden van mensenhandel en het opzettelijk misbruiken van deze slachtoffers, en dat hiervoor een markt bestaat. Daarbij lijkt het ook te gaan om andere klanten dan diegene die op dit moment bij de politie in beeld komen bij mensenhandelsituaties en lijkt het hierbij meer te gaan om vormen van seksueel misbruik waarbij een betalingselement aanwezig is. Zo vinden de afspraken vaak plaats bij de klant, het slachtoffer of de mensenhandelaar, en gaat veelal om vrienden of bekenden van de mensenhandelaar. De bevindingen ondersteunen ook dat er veel kansen liggen met betrekking tot het in 2021 in werking getreden wetsartikel 273g Sr. dat gericht is op het strafbaar stellen van de persoon die weet of ernstige reden heeft om te vermoeden dat degene van wie hij seks koopt slachtoffer is van mensenhandel. Op dit moment is het nog te vroeg om te zeggen hoe vaak het Openbaar Ministerie klanten voor dit delict vervolgt, maar het onderzoek laat zien dat er een groep klanten is die willens en wetens seksueel misbruik maakt van (minderjarige) slachtoffers van seksuele uitbuiting. Daarmee lijkt dit wetsartikel een nuttig instrument te kunnen zijn in de brede aanpak van mensenhandel.

De zeer jonge leeftijd van de slachtoffers die in dit onderzoek aan het woord komen, de gewetenloosheid van de klanten die bij deze zaken betrokken zijn, en het feit dat het hier gaat om een groep klanten die buiten het vizier blijven van de politie en het Openbaar Ministerie, benadrukken het belang van een stevige inzet op klanten in de aanpak van mensenhandel. In dit kader mag ook niet onvermeld blijven dat hiertoe een breed aangenomen motie ligt van Kuik en Bikker die de regering verzoekt om te erkennen dat klanten een van de kernoorzaken vormen

van mensenhandel, en de regering verzoekt om het aanpakken en ontmoedigen van de klant te betrekken bij de herijking van het programma Samen tegen Mensenhandel.⁶¹

Dit leidt tot de volgende aanbeveling:

De staatssecretaris van Justitie en Veiligheid wordt als coördinerend bewindspersoon aanbevolen om een strategie te ontwikkelen die ziet op de aanpak van personen die moedwillig seks tegen betaling hebben met (minderjarige) slachtoffer van mensenhandel en deze te verankeren in het programma Samen tegen Mensenhandel.

⁶¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2022-2023, 36 222, nr. 31.

3. Prioriteer de aanpak van ouders die hun kinderen seksueel uitbuiten

Uitbuiting is in alle gevallen zorgelijk, maar wanneer ouders betrokken zijn bij de uitbuiting van hun eigen kinderen is dat in het bijzonder schrijnend. Kinderen bevinden zich immers in een inherente afhankelijkheidspositie ten opzichte van hun ouders en van hen kan maar moeilijk worden verwacht dat zij zich hieruit zelfstandig losmaken. Het huidige onderzoek laat helaas voor het vierde jaar op rij zien dat een grote groep ouders in Nederland hun kinderen seksueel uitbuiten.

In de afgelopen vier jaar hebben ruim 100 kinderen op Chat met Fier aangeven dat zij seksueel worden of zijn uitgebuit door een of beide (stief- of pleeg)ouders. Het gaat hierbij grotendeels om zeer jonge slachtoffers, een derde is 14 jaar of jonger, die zich op het moment van chatten in een langdurige uitbuitingssituatie bevinden. Bovendien vertelt meer dan 70% van deze slachtoffers op de chat voor het eerst over de situatie waarin zij zich bevinden. Dit betekent dat zij nog nergens anders in beeld zijn of ondersteund worden. Ouders als daders van mensenhandel en kinderen als slachtoffers vormen daarmee misschien wel een van de grootste blinde vlekken in de aanpak van seksuele uitbuiting. Gezien de jonge leeftijd wijst dit ook op een groep klanten die bewust op zoek is naar zeer jonge kinderen om seks mee te hebben tegen betaling, welke op dit moment nog volledig buiten beeld blijft.

Vanwege de ernst van deze vorm van mensenhandel, de kwetsbaarheid van de betrokken slachtoffers, en het gebrek aan zicht op deze problematiek, heeft het CKM in de voorgaande twee rapporten telkens expliciet aandacht gevraagd voor deze groep daders en slachtoffers. In september 2021 heeft de toenmalig staatssecretaris daarop aangegeven dat de rol van ouders bij mensenhandel expliciet zou worden meegenomen in het te ontwikkelen plan van aanpak dat

zich richt op de meest kwetsbare slachtoffers van mensenhandel.⁶² Tot op heden zijn er echter nog altijd geen zichtbare maatregelen genomen noch is er kennis over deze specifieke vorm van mensenhandel verzameld. Alleen door proactief in te zetten op het bestrijden van deze vorm van mensenhandel, kunnen deze daders worden opgespoord en vervolgd en de slachtoffers worden beschermd.

Dit leidt tot de volgende aanbeveling:

De staatssecretaris van Justitie en Veiligheid wordt als coördinerend bewindspersoon aanbevolen om prioriteit te geven aan de aanpak van ouders die hun eigen kinderen uitbuiten en aan het bereiken en beschermen van de betrokken slachtoffers, en, conform de eerdere toezegging, maatregelen hiertoe te integreren in het programma Samen tegen Mensenhandel.

⁶² Beleidsreactie van de staatssecretaris op het CKM rapport Onzichtbare slachtoffers van mensenhandel in 2020, d.d. 15 september 2021.

Bibliografie

- Allert, J. (2022). Justice Professionals' Lens on Familial Trafficking Cases. *Criminal Justice Review*, 47(2), 137-277.
- Berg, van den, P. & Rekers, M. (2022). *Criminelen ronselen jongeren*. Leerlingenalert.
- Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel (2020a). *Dader of slachtoffer? Criminele uitbuiting; een verkenning onder scholen*. CKM.
- Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel (2020b). *Onzichtbare slachtoffers van mensenhandel 2019*. CKM.
- Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel (2021a). *Onzichtbare slachtoffers van mensenhandel 2020*. CKM.
- Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel (2021b). *Daders van binnenlandse seksuele uitbuiting*. CKM.
- Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel (2022a). *Kijken met andere ogen. Een landelijke verkenning naar criminele uitbuiting in dertien (middel) grote gemeenten in Nederland*. CKM.
- Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel (2022b). *Onzichtbare slachtoffers van mensenhandel 2021*. CKM.
- Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel (2023 verwacht). *Op de koop toe. Een onderzoek naar de ontwikkelingen in de strafoplegging sinds 2015 van klanten die seks kopen van minderjarigen*. CKM.
- Cole, J. & Anderson, E. (2013). Sex Trafficking of Minor in Kentucky. *Center on Trauma and Children Reports*, 8, 1-45.
- Covers, M., Noteboom, F., Dam, A., & Bicanic, I. (2022). *Drempels voor disclosure van seksueel geweld in anonieme online hulpverlening*. Centrum Seksueel Geweld.
- Dijk, van, J., Cruyff, M. & van der Heijden, P. (2021). *Multiple Systems Estimation Slachtoffers. Mensenhandel Nederland 2016-2019*. Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum.
- Farrell, A., Owens, C. & McDevitt, J. (2014). New laws but few cases: understanding the challenges to the investigation and prosecution of human trafficking cases. *Crime, Law and Social Change*, 61, 139–168.
- Loannou, M. & Oostinga, M. (2015). An empirical framework of control methods of victims of human trafficking for sexual exploitation, *Global Crime*, 16:1, 34-49.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2015). *De klant erbij*. Nationaal Rapporteur
- Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2019). *Slachtoffermonitor mensenhandel 2014-2018*. Nationaal Rapporteur
- Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2021). *Slachtoffermonitor mensenhandel 2016-2020*. Nationaal Rapporteur
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2022a). *Slachtoffers van mensenhandel in beeld bij CoMensha 2017-2021*. Nationaal Rapporteur.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2022b). *Dadermonitor mensenhandel 2017-2021*. Nationaal Rapporteur.
- Politie (2023). *Jaarverantwoording politie 2022*. Politie.
- Reid, J. A., Huard, J. & Haskell, R. A. (2015). Family-facilitated juvenile sex trafficking. *Journal of Crime and Justice*, 38(3), 361-376.
- Ullman, S. E., Foynes, M. M., & Tang, S. S. (2010). Benefits and barriers to disclosing sexual trauma: A contextual approach. *Journal of Trauma and Dissociation*, 11, 127-133.
- Üstüner, A., De Winter, M., Smulders, I., Jansen, J. & E. Kolthoff (2022). *Criminele uitbuiting onder scholieren in Zeeland*. Avans Hogeschool.
- Verwey-Jonker (2023). *Laagdrempelige hulp voor slachtoffers en plegers van geweld in afhankelijkheidsrelaties*. Verwey-Jonker.
- Sprang, G., & Cole, J. (2018). Familial sex trafficking of minors: Trafficking conditions, clinical presentation, and system involvement. *Journal of Family Violence*, 33, 185-195.

Achtergrond chatter

- **Slachtoffer** - Dit betreft een persoon die op de chat komt en aangeeft dat hij of zij door iemand gedwongen wordt om seks te hebben met (een) ander(en) of tot het plegen van criminele feiten.
- **Familielid** - Dit betreft elke genoemde bezoeker op Chat met Fier die familie is van het slachtoffer, behalve wanneer dit de (ex-) partner is. Vader, moeder, broers, zussen, ooms en tantes, e.d. vallen allemaal onder deze categorie.
- **(Ex-)partner** - Dit betreft elke genoemde bezoeker op Chat met Fier die in een romantische relatie is, of is geweest, met het slachtoffer.
- **Sociale omgeving** - Dit betreft elke genoemde bezoeker op Chat met Fier die direct onderdeel uitmaakt van de sociale omgeving van het slachtoffer, maar geen familielid of partner is. Hierbij kan gedacht worden aan vrienden, kennissen, docenten, buurtgenoten, e.d.
- **Klant** - Dit betreft elke genoemde bezoeker die op Chat met Fier komt en aangeeft zelf een seksafspraak te hebben gemaakt met een (vermoedelijk) slachtoffer van mensenhandel, ongeacht of deze seksafspraak daadwerkelijk heeft plaatsgevonden.
- **Anders** - Dit zijn alle personen die op de Chat komen, maar niet in één van bovenstaande categorieën passen.

Pleger

- **Familielid** - Dit betreft elke genoemde pleger die familie is van het slachtoffer, behalve wanneer dit de (ex-)partner is. Vader, moeder, broers, zussen, ooms en tantes, grootouders en stiefouders vallen allemaal onder deze categorie.
- **(Ex-)partner** - Dit betreft elke genoemde pleger die in een romantische relatie is, of is geweest, met het slachtoffer.
- **Sociale omgeving** - Dit betreft elke genoemde pleger die direct onderdeel uitmaakt van de sociale omgeving van het slachtoffer, maar geen familielid of (ex-)partner is. Hierbij kan gedacht worden aan vrienden, kennissen, docenten, en buurtgenoten.

Vormen van mensenhandel

- **Seksuele uitbuiting** - Er is sprake van seksuele uitbuiting wanneer een persoon wordt gedwongen tot het verrichten van seksuele diensten tegen betaling waarbij het verdiende geld, diensten of middelen dienen te worden afgestaan aan zijn/haar uitbuiters. Hiervan kan zowel fysiek als digitaal sprake zijn.
- **Criminele uitbuiting** - Van criminele uitbuiting is sprake wanneer een persoon wordt gedwongen tot het plegen van criminele feiten.
- **Arbeidsuitbuiting** - Er is sprake van arbeidsuitbuiting als mensen gedwongen werken en anderen hun inkomsten afnemen en/of hen onder mensonterende omstandigheden laten werken.

Dwangmiddelen

- **Sextortion** - Wanneer een slachtoffer zelf of iemand uit zijn of haar omgeving aangeeft dat er sprake is van chantage met seksueel expliciet materiaal en dit wordt ingezet door de pleger om het slachtoffer seksueel of crimineel uit te buiten.
- **Middelenafhankelijkheid** - Wanneer een slachtoffer zelf of iemand uit zijn of haar omgeving aangeeft dat er sprake is van afhankelijkheid van verdovende middelen (drugs of alcohol) en dit wordt ingezet door de pleger om het slachtoffer seksueel of crimineel uit te buiten.
- **Laag verstandelijke beperking (LVB)** - Wanneer een slachtoffer zelf of iemand uit zijn of haar omgeving aangeeft dat er sprake is van een laag verstandelijke beperking.
- **Leeftijdverschil** - Wanneer er een machtsverhouding bestaat tussen de pleger en het slachtoffer door een grote leeftijdsverschil. Een groot leeftijdsverschil is aangemerkt wanneer dader en slachtoffer zich in een andere levensfase bevinden (bijvoorbeeld volwassen dader en een puber). Indien er sprake is van 17 en 19 jaar, is dit bijvoorbeeld niet als zodanig gecodeerd.
- **Inwonend** - Wanneer een slachtoffer zelf of iemand uit zijn of haar omgeving aangeeft dat er sprake is dat het slachtoffer inwoont bij de dader en het huis moet verlaten wanneer niet wordt meegewerkt aan het hebben van seks met derden en/of het plegen van criminele feiten.
- **Geweld** - Wanneer een slachtoffer zelf of iemand uit zijn of haar omgeving aangeeft dat de dader seksueel, fysiek, verbaal of psychisch geweld gebruikt tegenover het slachtoffer, of hiermee dreigt, om het slachtoffer te dwingen tot seks met derden en/of het plegen van criminele feiten.
- **Financiële afhankelijkheid** - Wanneer een slachtoffer zelf of iemand uit zijn of haar omgeving aangeeft dat er sprake is van financiële afhankelijkheid en dat het slachtoffer zich niet in primaire levensbehoeften, zoals eten en kleding, kan voorzien zonder ondersteuning van de dader.
- **Anders** - Dit zijn alle dwangmiddelen die voorkomen in de chatgesprekken, maar niet in één van bovenstaande categorieën passen.

Overig

- **First disclosure** - Wanneer een slachtoffer voor de eerste keer met iemand praat over de mensenhandelsituatie.
- **Acuut onveilig** - Wanneer het slachtoffer zich ten tijde van het eerste chatgesprek nog in een onveilige situatie bevindt en de verwachting is dat het geweld, indien er geen interventie plaatsvindt, niet zal stoppen.

Samen bereiken we meer

**Steun ons werk
met een donatie**

**Volg CKM op
social media**

**Blijf alert met
onze nieuwsbrief**

**Heb je zelf hulp nodig of maak je je zorgen
om iemand? Ga naar Chat met Fier.**

www.chatmetfier.nl